

รูปแบบและวิธีการดำเนินการจัดตั้งมหาวิทยาลัย

เมื่อพิจารณาประวัติการจัดตั้งมหาวิทยาลัยดังกล่าวในบทก่อนแล้ว จะเห็นได้ว่าการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษากระทำได้ในรูปแบบของมหาวิทยาลัยโดยพัฒนามาจากโรงเรียนซึ่งเปิดสอนวิชาชั้นสูงเฉพาะด้านต่าง ๆ ต่อมาจึงมีการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาในรูปแบบอื่น เช่น เป็นวิทยาลัยบ้าง และในรูปแบบของสถาบันบ้าง อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะจัดตั้งขึ้นในรูปแบบใดล้วนแต่มีพระราชบัญญัติรองรับทั้งสิ้น รายละเอียดในพระราชบัญญัติไม่แตกต่างกันเท่าใดนักนอกจากองค์ประกอบต่าง ๆ ในบทนี้จึงสมควรกล่าวถึงรูปแบบและวิธีการดำเนินการจัดตั้งมหาวิทยาลัยดังต่อไปนี้

นับแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411¹ พระองค์มีพระราชดำริที่จะพัฒนาการศึกษาของประเทศ ด้วยการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อให้บุตรหลานของข้าราชการบริพารได้เข้าศึกษา และภายหลังจากที่พระองค์เสด็จกลับจากการประพาสยุโรป เมื่อ พ.ศ. 2440 ก็ทรงตั้งพระราชปณิธานในการอุทิศพระองค์เพื่อประโยชน์แห่งประเทศชาติในทุก ๆ ทาง ดังพระบรมราชโองการพระราชทานแก่ประชาชน ดังนี้ "... เราตั้งใจอธิษฐานว่า เราจะกระทำการจนเต็มกำลังอย่างที่สุดที่จะให้กรุงสยามเป็นประเทศอันหนึ่งซึ่งมีอิสรภาพและความเจริญ..."²

พระองค์ได้สถาปนาโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบขึ้นภายในพระบรมมหาราชวัง นับเป็นโรงเรียนแห่งแรกของประเทศไทยที่ทางราชการจัดตั้งขึ้น ในระยะเริ่มต้นพระองค์ได้พยายามชักชวนให้พระราชวงศ์ส่งบุตรหลานเข้าศึกษา และทรงหวังที่จะให้ประชาชนโดยทั่วไปได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาด้วย ทั้งนี้พระองค์ทรงมีพระราชดำริกว้างไกล ว่าทุกคนย่อมมีกำเนิดที่เท่าเทียมกัน คือเป็น "คน" เหมือนกัน ส่วนฐานะ ความรู้ ตลอดจนยศฐาบรรดาศักดิ์ เป็นสิ่งที่ปรุงแต่ง

¹ สำนักงาน ก.พ. และสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 200 ปี มหาจักรีบรมราชวงศ์ วิวัฒนาการของระบบข้าราชการพลเรือน (กรุงเทพฯ : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977), 2526), หน้า 18.

² กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวพระราชดำริแก่รัชกาล (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2527), หน้า 122.

แสวงหากันได้ แต่สิ่งที่จะทำให้มนุษย์แต่ละรูปนามมีคุณค่าแตกต่างกันนั้นอยู่ที่ การประพฤติปฏิบัติ ประพฤติชั่ว ดังพระราชนิพนธ์โคลงสุภาษิตที่พระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวิชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อครั้งเสด็จประพาสอังกฤษ ใน พ.ศ. 2440 ความว่า

"ผู้ชนกำเนิดคล้าย	คลึงกัน
ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ	แพกบ้าง
ความรู้้อาจเรียนทัน	กันหมด
ยกแต่ชั่ววดีกระด้าง	อ่อนแก่ฤาไหว" ^๓

ตลอดรัชสมัยของพระองค์ ได้ทรงพยายามที่จะพัฒนาประเทศ พัฒนาการศึกษาให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยะประเทศ ทางด้านการปกครอง ได้ปรับปรุงระบบการบริหารที่มีมาแต่รัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ด้วยการนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม โดยมีพระบรมราชโองการตั้งกระทรวงรวม 12 กระทรวง^๔ แทนกรมทั้ง 4 ที่เคยใช้มาแต่เดิม เมื่อวันที่ 1 เมษายน ร.ศ. 111 (พ.ศ. 2435) แปลงสภาพ "ข้าราชการบริพาร" เป็น "ข้าราชการ" พร้อมกำหนดเงินเดือนและชั่วโมงทำงาน

การจัดส่วนราชการในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการตัดแปลงอย่างกระทรวงเสนาบดีของประเทศไทย นับเป็นการปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ที่สุด หลังจากรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา^๕

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ พระองค์จึงเล็งเห็นความสำคัญที่จะต้องเร่งรีบพัฒนาข้าราชการให้มีความรู้มากพอที่จะสามารถบริหารกิจการบ้านเมืองได้ นอกจากส่งพระโอรส ข้าราชการไปศึกษาต่อต่างประเทศในสาขาวิชาต่าง ๆ ในยุโรปแล้ว พระองค์ได้จัดตั้งโรงเรียนต่าง ๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทแรก และในที่สุดโรงเรียนที่พระองค์สถาปนาขึ้นก็เจริญเติบโตจนกลายเป็น

^๓ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวพระราชดำริเก๋ารัชกาล (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2527), หน้า 125.

^๔ "ประกาศตั้งตำแหน่งเสนาบดี", ราชกิจจานุเบกษา 9(24 เมษายน ร.ศ. 111) : 25-28.

^๕ เกศินี หงสนันท์, วิวัฒนาการของระบบราชการไทย ศึกษาเปรียบเทียบพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน ฉบับต่าง ๆ (พ.ศ. 2471-2518). (กรุงเทพฯ : มงคลการพิมพ์ 2532), หน้า 7.

"จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย"⁶ ด้วยการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 พระราชโอรสได้ดำเนินตามรอยพระยุคลบาทในทุกด้าน ได้ทรงสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้น เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงที่ผลิตบุคลากรออกไปรับใช้ราชการ?

ในส่วนรูปแบบของการจัดตั้งนั้น ประเทศไทยยังไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อนว่าจะใช้รูปแบบใด แต่การจัดตั้งโรงเรียนที่มีลักษณะเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงในแต่ละสาขานั้นได้เคยดำเนินการมาแล้วในรูปแบบของพระบรมราชโองการ ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบที่ง่ายที่สุด ด้วยเหตุนี้เมื่อได้มีการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2459 ก็ได้ใช้วิธีการจัดตั้งโดยการตราเป็นประกาศพระบรมราชโองการ ซึ่งในแง่ทางกฎหมายก็มีความถูกต้องเหมาะสมอยู่ เพราะต้องมีการเปลี่ยนแปลงสถานะของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และโรงเรียนราชแพทยาลัย ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นก่อนแล้วโดยประกาศพระบรมราชโองการ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ประกาศพระบรมราชโองการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงกฎหมายจัดตั้งเท่านั้น เมื่อได้จัดตั้งขึ้นสำเร็จแล้วก็เป็นเรื่องที่มหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องออกกฎ ระเบียบต่าง ๆ ขึ้นเองต่อไป

สถานะทางกฎหมายของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อแรกตั้งนั้น ก็คือหน่วยราชการอย่างหนึ่งซึ่งจำเป็นต้องมีสังกัดจะลอยตัวอยู่ไม่ได้ และไม่ได้มีพระราชประสงค์ที่จะให้เป็นหน่วยราชการใหญ่สำเร็จรูปในตัวเองเหมือนอย่างกรม หรือกระทรวง แต่หากจะต้องให้สังกัดในกรมหรือในกระทรวงอื่น แต่ในขณะที่เดียวกันก็คงจะมีพระราชประสงค์ให้มีอิสระในการจัดการศึกษาได้เองเท่าที่สามารถจะเป็นไปได้ ด้วยเหตุนี้เมื่อยกฐานะโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว จึงได้มีพระบรมราชโองการจัดตั้งกรมมหาวิทยาลัยขึ้นใหม่ในกระทรวงธรรมการเมื่อวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2460 ด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสังกัดต่อกรมนี้นั่นเอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงไม่ใช่กรมในตัวเอง ความคิดนี้จึงแตกต่างจากในปัจจุบันที่ถือว่ามหาวิทยาลัยของรัฐมีสถานะเป็นกรมหรือเทียบเท่ากรมในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เป็นที่น่าสังเกตว่ากรมมหาวิทยาลัยที่เพิ่งตั้งขึ้นใหม่นั้นมีขึ้นเพื่อดูแล

⁶ "ประกาศตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย". ราชกิจจานุเบกษา 34 (15 เมษายน 2460) : 20-21.

⁷ ไพฑูรย์ สิ้นลาร์ตัน, "จุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยไทย : ความจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง", วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 20 (ตุลาคม 2523) : 665.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพียงแห่งเดียว และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งเจ้านายชั้นสูงระดับ พระเจ้าน้องยาเธอ คือกรมหมื่นไชยนาถนเรนทร เป็นอธิบดีกรมมหาวิทยาลัย ในขณะที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีพระยาอนุกิจวิธูร เป็นอธิการบดีหรือที่เรียกในครั้งกระนั้นว่า ผู้บัญชาการ พิจารณา ความโครงสร้างนี้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงมีสถานะ เหมือนกองในสังกัดกรมมหาวิทยาลัยนั่นเอง การจัดระเบียบราชการดังกล่าวน่าจะ เกิดปัญหาอยู่บ้าง เพราะอำนาจหน้าที่ของกองมีจำกัด โดยเฉพาะถ้าถือว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นเหมือนกองในกระทรวง ทบวง กรมอื่น ๆ ความ ยุ่งยากเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ได้ เก็บสะสมไว้รอเวลาอีกนานปีกว่าจะ เห็นความจำเป็นว่ามีความจำเป็นจะ ต้องมีการตรากฎหมายพิเศษกำหนดอำนาจหน้าที่ให้ต่างไปจากกองอื่น ๆ ดังที่ปรากฏภายหลังที่มี การเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว กล่าวคือต้องใช้เวลาต่อมาอีกประมาณ 17 ปี จึงมีการตรา พระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้น เพื่อกำหนดเกี่ยวกับองค์ประกอบ โครงสร้าง อำนาจ หน้าที่ ทรัพย์สิน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยแตกต่างจากกองหรือแม้แต่กรมโดยทั่ว ๆ ไป

อนึ่งกรมมหาวิทยาลัยที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2460 นั้น อาจแสดงพระราชประสงค์ว่าจะให้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยอื่นขึ้นในอนาคต แต่ให้รวมอยู่ในกรมเดียวกัน ภายใต้อธิบดีกรมเดียวกัน ถ้าไม่มีพระราชประสงค์ข้อนี้อยู่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยคงเป็นกรมเสียเองในนามเดิม ใน ประกาศพระบรมราชโองการ ตั้งกรมมหาวิทยาลัยระบุสถานะของกรมว่า "เป็นกรมใหญ่ ขึ้นตรง ต่อกระทรวงธรรมการ" ซึ่งในเวลาที่ตั้งนั้นคงจะเป็นกรมใหญ่ไปไม่ได้ แต่อาจจะใหญ่ขึ้นในอนาคต เมื่อมีมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นตามนัยนี้ อธิบดีจะต้องเป็นนักวางแผนหรือนักบริหาร ส่วนอธิการบดีหรือ ผู้บัญชาการมหาวิทยาลัยต้องเป็นนักการศึกษา คงมีพระราชดำริดังนี้ จึงตั้งกรมมหาวิทยาลัยไว้เพื่อ รอกการพัฒนาในอนาคต^๑

1. การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 กับการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัย

เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 แล้ว ได้มีการ ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม เป็นครั้งใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการจัดตั้งหน่วยราชการต่าง ๆ หลายแห่ง เพื่อรองรับการพัฒนาทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งเริ่มขึ้นใหม่ แม้รูปแบบการออกกฎหมายก็เปลี่ยนแปลงไป ความสับสนในการออกพระราชบัญญัติ พระราชกำหนด

^๑"ประกาศกระทรวงธรรมการ ตั้งกรมมหาวิทยาลัย", ราชกิจจานุเบกษา 34 (15 เมษายน 2460) : 22.

และพระราชกฤษฎีกาที่เคยมีมาในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชก็หมดไป และเริ่มเข้ารูปลงตัวว่าสิ่งใดควรเป็นพระราชบัญญัติ (คือกฎหมายที่ผ่านการเห็นชอบจากรัฐสภา) สิ่งใดควรออกเป็นพระราชกำหนด (คือกฎหมายที่คณะรัฐมนตรีออกในสถานะการฉุกเฉินหรือมีความจำเป็นเร่งด่วน) สิ่งใดควรออกเป็นพระราชกฤษฎีกา (คือกฎหมายที่ออกโดยอาศัยอำนาจจากกฎหมายอื่น) ส่วนการออกประกาศพระบรมราชโองการให้มีผล เป็นกฎหมายดังที่เคยปฏิบัติมาในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช ก็อันเป็นยกเลิก

ในส่วนของมหาวิทยาลัยนั้น เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ก็มีความคิดจัดตั้งมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้น เคียงคู่กับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่มีอยู่เพียงแห่งเดียวมาแต่เดิม ประกอบกับในขณะนั้น ดร.ปรีดี พนมยงค์ ผู้นำคนสำคัญในคณะราษฎร มีแนวความคิดในการจัดการอุดมศึกษาในแนวใหม่ตามที่ตนได้เคยพบเห็นมาจากประเทศฝรั่งเศส เช่นรับคนโดยไม่ว่าศักดิ์ฐานะและ เปิดสอนจนถึงระดับสูงสุด แต่เน้นทางด้านสังคมศาสตร์ ซึ่งรูปแบบเหล่านี้ยากแก่การย้อนกลับไปเริ่มในมหาวิทยาลัยที่มีอยู่เก่าแก่แต่เดิมแล้ว จึงจำเป็นต้องจัดตั้งมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นใหม่ และ เพราะเหตุที่มหาวิทยาลัยที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่มีลักษณะพิเศษอยู่หลายประการ ไม่อาจอนุโลมใช้ระเบียบราชการหรือหลักกฎหมายที่ใช้บังคับกับกรม กองต่าง ๆ ได้ ประการสำคัญคือหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ไม่เป็นราชการ คือให้บริการแก่นักศึกษาซึ่งต้องมีศักดิ์และสิทธิ์บางประการเป็นพิเศษ สภาพเช่นนี้ทำให้มหาวิทยาลัยที่จะจัดตั้งขึ้นมาใหม่แม้แต่จะสังกัดในกรมมหาวิทยาลัย ขึ้นต่อกระทรวงธรรมการ แต่ก็ต้องมีความเป็นอิสระและมีอำนาจหน้าที่เป็นพิเศษแตกต่างไปจากกรม กอง โดยทั่วไป สภาพเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายพิเศษรองรับเป็นเอกเทศ ซึ่งจะตราเป็นประกาศพระบรมราชโองการดังในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชไม่ได้อีกแล้ว และแม้แต่จะตราเป็นกฎหมายอนุบัญญัติประเภทพระราชกฤษฎีกา ก็ไม่เหมาะสม เพราะ

1. มหาวิทยาลัยต้องมีความคล่องตัวในเรื่องบางประการ ซึ่งมีข้อผูกพันกับงบประมาณ จึงต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา เพราะการตั้งงบประมาณเป็นเรื่องต้องผ่านความจากรัฐสภาเสียแล้วในขณะนั้น

2. จำต้องมีบทกำหนดโทษแก่ผู้เกี่ยวข้องที่ฝ่าฝืน เช่น การใช้ครุฑ หรือ เครื่องหมายมหาวิทยาลัยโดยไม่มีสิทธิ์

3. ประการสำคัญที่สุดก็คือ ผู้สำเร็จการศึกษาส่วนหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นส่วนใหญ่จะต้องเข้ารับราชการในกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ตลอดจนไปศึกษาต่อต่างประเทศ จึงต้องมีการรับรองวุฒิของผู้สำเร็จการศึกษาเป็นการแน่ชัดว่า เมื่อเรียนไปแล้วไม่เป็นการสูญเปล่า หากแต่กระทรวง ทบวง กรม และผู้เกี่ยวข้องจะต้องยอมรับในศักดิ์และสิทธิ์ของผู้สำเร็จการศึกษา โดย

ไม่มีการเลือกปฏิบัติสภาพ เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อ เมื่อมีกฎหมายกำหนดไว้ เป็นการแน่ชัด

4. เมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ใน พ.ศ. 2468 แล้ว ได้มีบทบัญญัติกำหนดให้ทบวงการ เมืองรัฐมีฐานะ เป็นนิติบุคคล จึงทำให้มีสิทธิ์และหน้าที่ต่าง ๆ ในทางกฎหมายเอกชน ในเวลาต่อมา มีกฎหมายกำหนดให้ กระทรวงและกรมในรัฐบาล เป็นนิติบุคคลแต่กองไม่ เป็นนิติบุคคล เมื่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยที่จะตั้งขึ้นใหม่ต่อไป ขึ้นอยู่กับกรมมหาวิทยาลัยนั้น เฉพาะกรมมหาวิทยาลัยเท่านั้นที่เป็นนิติบุคคล จึงมีความจำเป็นต้องตรากฎหมายกำหนดให้มหาวิทยาลัยซึ่งมีความ เป็นอิสระบางประการ และดำเนินการกิจการบางอย่างได้อย่าง เป็น เอกเทศจากกรมมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว เป็นนิติบุคคล เพื่อจะได้มีสิทธิ์และหน้าที่แยก จากกรมมหาวิทยาลัยอันนับ เป็น เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะต้องตรากฎหมายมหาวิทยาลัยขึ้น

ด้วยเหตุนี้เอง การจัดตั้งมหาวิทยาลัยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงต้องทำ เป็นในรูปของการตราเป็นพระราชบัญญัติโดยคำแนะนำยินยอมจากรัฐสภา ซึ่งได้เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2476 ก่อนด้วยการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และในเวลาใกล้เคียงกันจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็ได้ถือ เป็นสาเหตุสำคัญที่ต้องตราพระราชบัญญัติขึ้นรองรับสถานะภาพของตนเองด้วย และเมื่อมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในภายหลัง คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร ต่างก็ต้องมีพระราชบัญญัติจัดตั้ง เป็น เอกเทศแยกออกจากกัน ไม่อาจมีพระราชบัญญัติเพียงฉบับเดียวครอบคลุม การจัดตั้งมหาวิทยาลัยทุกแห่งได้ เพราะเหตุที่ต้องผูกพันกับปัจจัย 4 ประการดังกล่าวข้างต้น นั้นเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยที่ก่อกำเนิดขึ้นภายหลังวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 อาจเรียกได้ว่า เป็นมหาวิทยาลัยในรูปแบบดั้งเดิม คือมีความประสงค์ทั่ว ๆ ไป คล้ายคลึงกัน และจัดตั้งขึ้นใน ส่วนกลางซึ่งเป็นความจำเป็นทางด้านงบประมาณ การจัดหาบุคลากร การควบคุมดูแล และความ สะดวกอื่น ๆ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยในรูปแบบเดิม (Conventional University) จนต่อมาในระยะหลังจึงมีวัตถุประสงค์และวิธีการแตกต่างไปจากรูปแบบเดิม เช่นการขยายการ จัดตั้งมหาวิทยาลัยไปสู่ภูมิภาค เพื่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม หรือการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในรูปแบบ เพื่อปวงชน สาเหตุ รูปแบบ ของการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในรูปแบบเดิม มีดังนี้

1.1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศไทยที่ จัดตั้งมหาวิทยาลัยด้วยการตราพระราชบัญญัติจัดตั้งภายหลังที่ประเทศไทยได้ เปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็น การปกครองในระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475

ความเป็นจริงแนวความคิดในการเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้มีมาซึ่งเพ่งเกิดขึ้น
อย่างฉับพลันในประเทศไทย แต่ได้ค่อย ๆ มีความคิดนี้มานานนับแต่พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำริที่จะเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงระบบการบริหารราชการ
แผ่นดิน ด้วยโปรดเกล้าฯให้จัดตั้งกระทรวง รวม 12 กระทรวง พร้อมแต่งตั้งเสนาบดีรับผิดชอบใน
แต่ละกระทรวง^๑ และในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 ก็ได้พยายามพัฒนาปรับปรุงการ
ปกครองประเทศเสมอมาแต่ทรงเห็นว่าประชาชนยังขาดความรู้ขาดการศึกษาอยู่เป็นอันมาก จะด่วน
เปลี่ยนแปลงการปกครองอาจจะทำให้เกิดปัญหานานาประการตามมา เพราะการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยต้องอาศัยความรู้ความสามารถของประชาชนโดยส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และในระหว่างนี้
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์ นับแต่ในหลวงรัชกาลที่ 5, 6, 7 ได้จัดส่งข้าราชการ
บริหาร และสามัญชนออกไปศึกษาวิชาการด้านต่าง ๆ ในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศใน
ภูมิภาคพื้นยุโรป และสหราชอาณาจักรอังกฤษเป็นจำนวนมาก บุคคลที่ได้รับพระกรุณาหาญจาก
ล้นเกล้าล้นกระหม่อมฯให้ไปศึกษาต่างประเทศได้เห็นว่า ประเทศไทยสมควรที่จะต้องเปลี่ยนแปลง
การปกครองเพื่อให้ประเทศได้ก้าวหน้าทันประเทศที่เจริญแล้ว ดังนั้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.
2475 บุคคลซึ่งประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน คณะหนึ่งได้รวมตัวกันเรียกตนเอง
ว่า "คณะราษฎร" ประกอบด้วยคนรุ่นหนุ่ม ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศในภาคพื้นยุโรป ซึ่งทุก
ประเทศที่ไปศึกษามีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ได้ถือการปฏิบัติยึดอำนาจการปกครอง
และประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองดังที่ได้กล่าวแล้ว

ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) ทรงใช้อำนาจ
ในการปกครองประเทศอยู่ก็มีได้ดำเนินการขัดขวางแต่ประการใด พระองค์ทรงยินยอมโดยดี ทั้งนี้
เนื่องจากพระองค์ได้ทรงมีพระราชดำริในเรื่องนี้อยู่แล้ว หากแต่ยังเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาอันสมควร
ประการหนึ่ง และเพราะเหตุที่ยังมีพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ทรงทัดทานไว้ประการหนึ่ง ดังจะ
เห็นได้จากพระราชปรารภดังต่อไปนี้

"การที่มีคณะราษฎรคณะหนึ่งซึ่งมีความปรารถนาอันแรงกล้าในอันที่จะขจัดความ
เสื่อมโทรมบางประการของรัฐบาลสยาม และชาติไทยให้หายไป แล้วจะพากันจรจรลงสยามรัฐ
และชาติไทยให้เจริญรุ่งเรืองวัฒนาถาวรมั่นคง เท่าเทียมกับชาติและประเทศอื่นต่อไป จึงพากันยึด
อำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ด้วยความมุ่งหมายจะให้มิถรรมนุญปกครองแผ่นดินขึ้นเป็นข้อใหญ่ แล้ว

^๑"ประกาศตั้งตำแหน่งเสนาบดี", ราชกิจจานุเบกษา 9 (24 เมษายน รศ.111)

ขอร้องไปยังเรา เพื่อให้เราคงดำรงเป็นกษัตริย์แห่งสยามรัฐต่อไปภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินนั้น ทั้งนี้ แม้จะได้เป็นไปโดยขัดกับความพอพระทัยของพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ และจิตใจสมาชิกในรัฐบาลเดิมบางคนก็ดี ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องเป็นไปเช่นนั้นในทุกประเทศ ไม่ว่าจะเจริญรุ่งเรืองแล้วเท่าไร ๆ ก็ไม่อาจก้าวล่วงการนี้เสียได้ ถึงกระนั้นก็เพียงปรากฏเป็นประวัติการณ์ครั้งแรกของโลกที่การได้เป็นไปโดยราบรื่นมิได้รุนแรง

อันที่จริงการปกครองด้วยวิธีรัฐธรรมนูญการปกครองนี้ เราก็ได้ดำริอยู่ก่อนแล้ว ราษฎรคณะนี้ กระทำมาเป็นการถูกต้องตามความนิยมของเราอยู่ด้วย และด้วยเจตนาดีต่อประเทศ อาณาประชาชนแท้ ๆ จะทำการกระทำหรือเพียงแต่เจตนาชั่วร้ายแม้แต่น้อยก็ทำมิได้...¹⁰

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว คณะราษฎรได้ตระหนักถึงความจำเป็นในอันที่จะปูพื้นฐานความคิดทางการเมืองให้สิทธิและโอกาสกับประชาชนส่วนใหญ่ว่าจะได้รับการศึกษา¹¹

ดร.ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะราษฎร ได้รับมอบหมายให้จัดร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476 ด้วยหลักการและเหตุผลพอสรุปได้ดังนี้

1. มหาวิทยาลัยแห่งนี้สมควรจะได้เปิดสอนถึงระดับปริญญาเอก
2. วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (Sciences Morales et politiques) สามารถเปิดสอนได้จนถึงระดับปริญญาเอกในต้นปี พ.ศ. 2477 ซึ่งได้แก่ กฎหมาย รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การทูต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. นิสิตที่จะเข้าศึกษากำหนดอายุขั้นต่ำไว้ แต่ไม่กำหนดอายุขั้นสูง คล้ายกับมหาวิทยาลัยและโรงเรียนการเมืองของประเทศภาคพื้นยุโรป
4. มหาวิทยาลัยนี้เป็นสถานที่ให้การศึกษาไม่เกี่ยวกับการหางานให้ผู้เข้าศึกษา จึงไม่จำกัดจำนวนผู้เรียน

¹⁰ "พระราชกำหนดนิรโทษกรรมในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475", ราชกิจจานุเบกษา 49 (26 มิถุนายน 2475) : 102. (ขีดเส้นใต้โดยผู้เขียน)

¹¹ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชน ของปรีดี พนมยงค์ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 100 วัน แห่งอสังกรรมของผู้ประศาสน์การ ปรีดี พนมยงค์, 9 สิงหาคม 2528 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 80.

5. มหาวิทยาลัยนี้ควรเก็บค่าธรรมเนียมมาให้ถูกพอกับค่าใช้จ่ายและกำหนดไว้ให้เป็นการแน่นอน¹²

รัฐบาลโดย พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476 ต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2476¹³ และสภาผู้แทนได้พิจารณาผ่านร่างพระราชบัญญัตินี้ เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2476 และประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พุทธศักราช 2476¹⁴ โดยมีความนำในพระราชบัญญัติความว่า

"โดยที่สภาผู้แทนราษฎรถวายคำปรึกษาว่า เมื่อได้มีการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญแล้ว ก็เป็นการสมควรที่จะรีบจัดบำรุงการศึกษาวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองให้ได้ระดับมหาวิทยาลัยในอารยประเทศ และให้แพร่หลายยิ่งขึ้นโดยเร็ว จึงเป็นการสมควรที่จะจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นเป็นพิเศษ"¹⁵

นอกจากนั้น ดร.ปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัย ได้กราบบังคมทูลต่อสมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในวันเปิดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ซึ่งชี้ให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายการจัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งนี้ความว่า

"การตั้งสถานศึกษา ตามลักษณะของมหาวิทยาลัย ย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์และเป็นปัจจัยในการแสดงความก้าวหน้าของประเทศ ประชาชนชาวสยามจะเจริญในอารยธรรมได้ก็โดยอาศัยการศึกษาอันดีตั้งแต่ขั้นต่ำ ตลอดถึงการศึกษาขั้นสูง เพราะฉะนั้นในการที่จะอำนวยความสะดวกและประโยชน์ของราษฎรในสมัยนี้ จึงจำเป็นต้องมีสถานการศึกษาให้ครบบริบูรณ์ทุกชั้น มหาวิทยาลัยย่อมอุปมาประคอบน่าน้ำบ้นความกระหายของราษฎรผู้สมัครแสวงหาความรู้อัน

¹² หนังสือ ลงวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476 ของหลวงประดิษฐ์ มนุธรรม ถึง พันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ.

¹³ หนังสือสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ส. 8408/2476 ลงวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2476 จากนายกรัฐมนตรี ถึงประธานสภาผู้แทนราษฎร.

¹⁴ "พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476", ราชกิจจานุเบกษา 50 (20 มีนาคม 2476) : 1007-1026.

¹⁵ "พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476", ราชกิจจานุเบกษา 50 (20 มีนาคม 2476) : 1008.

เป็นสิทธิและโอกาสที่เขาควรได้ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา รัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรเห็นความจำเป็นในข้อนี้ จึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น"¹⁶

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองในระยะเริ่มต้น ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าศึกษาไว้อย่างกว้างขวาง เปิดโอกาสให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้แทนตำบล ผู้เป็นข้าราชการ หมายคามชั้นที่ 2 และอื่น ๆ สมัครเข้าศึกษาได้ภายในกำหนด 1 ปี¹⁷

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง จึงเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้คนโดยทั่วไปได้เข้าศึกษาเพื่อการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย

1.2 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยแห่งเดียวที่สร้างขึ้นก่อน พ.ศ. 2475 โดยพระบรมราชโองการฯ แห่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้มีการตราพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช 2477 ขึ้นเพื่อให้ความอิสระในการดำเนินกิจการมหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากการถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อผลิตคนออกมารับราชการตั้งที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น การตราพระราชบัญญัติเพื่อรองรับสถานะภาพในสมัยการปกครองระบอบประชาธิปไตย นับเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะระบบการปกครองเปลี่ยนแปลงไประเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย การใดที่เคยเป็นพระบรมราชโองการ หรือดำเนินการมาแต่ต้น ก็จะต้องปรับปรุงให้เป็นไปอย่างมีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้การตราพระราชบัญญัติยังเป็นการยกฐานะของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดั้งเดิมที่ประกอบร่างพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช 2477 ของกระทรวงธรรมการ ความว่า

¹⁶ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ประชุมกฎหมายมหาชนและเอกชน ของปรีดี พนมยงค์ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 100 วัน แห่งอสังกรรมของผู้ประศาสน์การ ปรีดี พนมยงค์, 9 สิงหาคม 2528 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 80.

¹⁷ "พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 6", มาตรา 37. ราชกิจจานุเบกษา 50 (20 มีนาคม 2476) : 1023.

ร่างพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะยกฐานะของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้เป็นอิสระในบางส่วน เยี่ยงมหาวิทยาลัยต่างประเทศ เช่น มหาวิทยาลัยญี่ปุ่น เป็นต้น จริงอยู่ในขั้นแรกนี้ ยังไม่ถึงเวลาสมควรที่จะจัดให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีอิสระภาพสมบูรณ์ในทางดำเนินการต่าง ๆ แต่ก็ควรมีอิสระบ้างในเรื่องซึ่งเกี่ยวกับงานของมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะรัฐบาลคงมีอำนาจควบคุมได้ เช่น เดิม โดยจัดตั้งให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ เป็นนายกคณะกรรมการอำนวยการโดยตำแหน่ง...¹⁸

นอกจากที่กล่าวข้างต้นแล้ว เมื่อย้อนกลับไปถึงรากฐานของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คือ โรงเรียนมหาดเล็กหลวง ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะพบว่าตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับการพัฒนาระบบการปกครองประเทศตามพระราชดำริแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยแท้ ทั้งนี้เนื่องจากทรงจัดตั้งกระทรวงขึ้น 12 กระทรวง แบ่งแยกหน้าที่กันช่วยพระ เเนตรพระกรรณในการบริหารประเทศ จำเป็นจะต้องได้คนมาทำงานใน สาขาวิชาชีพต่าง ๆ กัน ในแต่ละกระทรวง ซึ่งเดิมคนที่เข้าไปรับใช้ราชการจะมาจากการถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งกระทรวงขึ้น มีความจำเป็นที่จะต้องได้ข้าราชการในระดับสัญญาบัตรตั้งที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้เขียนไว้ในหนังสือ นิทานโบราณคดี ความตอนหนึ่งว่า

... เพราะมหาดเล็กได้เข้ามาคมชั้นสูง มีโอกาสได้ศึกษาขนบธรรมเนียมและฝึกหัดกิจกรรมารยาทกับทั้งได้รู้จักผู้หลักผู้ใหญ่ในแผ่นดิน ตลอดจนได้คุ้นเคยกับเพื่อนมหาดเล็ก ซึ่งจะไปรับราชการด้วยกัน มีโอกาสที่จะผูกไมตรีจิตต่อกันไว้สำหรับวันหน้า ว่าโดยย่อ เห็นว่าประเพณีที่เป็นประโยชน์อันน่าจะรักษาไว้ หากควรปล่อยให้สูญหายไป เมื่อคิดต่อไปว่าจะคิดแก้ไขประการใดดี เห็นว่าจะกลับใช้ประเพณีเหมือนอย่างเดิมไม่เหมาะกับราชการในสมัยนั้น ซึ่งต้องการคนที่เล่าเรียนมีความรู้การงานในกระทรวงเป็นสำคัญ เป็นแต่เพียงมหาดเล็กจะรับสัญญาบัตรเป็นขุนนางตามกระทรวงก็ไม่สามารถจะทำได้ จะแก้ไขควรจะมีโรงเรียนขึ้นในคณะมหาดเล็ก ให้หนักเรียนถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ฝึาแทนที่ทรงรู้จัก ทั้งศึกษาขนบธรรมเนียมในราชสำนักไปด้วยกัน กับความรู้เบื้องต้นสำหรับข้าราชการพลเรือนในกระทรวงต่าง ๆ

¹⁸ หนังสือกระทรวงธรรมการ ที่ ก. 174/2477 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2477 จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ถึง เลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

แล้วให้ไปสำรวจราชการอยู่ตามกระทรวง เสียชั้นหนึ่งก่อนจนทําการงานได้ดีถึงขนาดจึงให้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นขุนนาง ต่อขึ้นนั้นก็จะเป็นประโยชน์ทั้งสองอย่างประกอบกัน ฉะนั้นกรมวังกรมทูลถวายความคิดเห็น เช่นว่ามา พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย เติมมีพระราชประสงค์จะให้จัดโรงเรียนนั้นเหมือนอย่างเคยจัด "โรงเรียนสวนกุหลาบ" มาในกระทรวงธรรมการ แต่ฉนั้นกรมวังกรมทูลขอด้วย เห็นว่าโรงเรียนมหาดเล็กจะฝึกหัดข้าราชการพลเรือนทุกกระทรวง อธิบดีโรงเรียนอิสระต่างหากจากกระทรวงต่าง ๆ จะดีกว่า แต่จะต้องเป็นผู้ทรงเกียรติคุณในทางวิชาความรู้ถึงผู้คนนับถือ จึงจะจัดได้สะดวก...¹⁹

และในที่สุด เมื่อพระเจ้าอยู่หัวทรงหาผู้ที่จะเป็นอธิบดีโรงเรียนได้เหมาะสมแล้ว จึงได้จัดตั้งโรงเรียนมหาดเล็กขึ้น ในปี พ.ศ. 2442 โดยมีเจ้าพระยาพระเสด็จ (ม.ร.ว. เปี่ยมมาลากุล) เวลานั้นยังเป็นพระวิสุทธิสุริยศักดิ์ ในกรมมหาดเล็ก เป็นอธิบดีโรงเรียนมหาดเล็ก

โรงเรียนมหาดเล็กพัฒนาเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และในที่สุดเป็น "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" จึงนับได้ว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระยะเริ่มต้นถูกสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการผลิตคนให้มีความรู้ชั้นสูงในสาขาต่าง ๆ เพื่อเข้ารับราชการโดยแท้

อย่างไรก็ตาม มีข้อที่น่าสังเกตว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เองนั้น ทรงเข้าพระราชหฤทัยหลักการจัดการศึกษาแบบยุโรป โดยเฉพาะการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในความหมายของการจัดการศึกษาอย่างสากล ดังเห็นได้จากพระราชปรารภที่ต่อไป จะให้รวมมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย อันเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์ (เทียบได้กับเทววิทยาของยุโรป) เข้าด้วยกัน และรวมเอาโรงเรียนราชแพทยาลัยและโรงเรียนกฎหมายเข้าไว้ด้วย อันเท่ากับเป็นการจัดการศึกษาแบบ สเตเดียม เยนเนอราล (Studium Generale) อย่างของยุโรปดังที่เคยจัดที่มหาวิทยาลัยโบโลญญาและที่ต่าง ๆ นั้นเอง ซึ่งในเรื่องนี้ เคยมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า

"เดิมเป็นมหาธาตุวิทยาลัย จะรวม 2 ราชวิทยาลัยนี้เข้าด้วยกัน และเริ่มโรงเรียนราชแพทยาลัย เริ่มโรงเรียนกฎหมาย ในแง่หนึ่งจะเห็นได้ชัดว่าเป็น สเตเดียม เยนเนอราล ที่ได้ผลมาก แสดงว่าต้องมีที่ปรึกษาฝรั่งมาถวายความเห็น คือมหามกุฏราชวิทยาลัย มหา

¹⁹ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509. พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบห้าสิบปีของการสถาปนา วันที่ 26 มีนาคม พุทธศักราช 2510, (พระนคร : โรงพิมพ์กองสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2510), หน้า 2.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แน่นนอนเป็น Theology หรือเทววิทยาฝ่ายพุทธ ราชแพทยาลัย เป็นการศึกษาแบบการแพทย์ เนติบัณฑิตยสภาหรือโรงเรียนกฎหมาย รวมทั้งสามเข้าแล้วเป็น ความคิด สเตอเดียม เยนเนอราล แพทยศาสตร์ นิติศาสตร์ และเทววิทยา (ในกรณีของเรา เป็นพุทธศาสตร์) เวลานั้นต้องการจะตั้งหอพุทธศาสนคหะ เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา แต่ความคิดนี้ไม่สมพระราชประสงค์ เพราะฉะนั้นจึงไม่มีมหาวิทยาลัยเกิดขึ้นในรัชกาลที่ 5²⁰

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยตามแนวสเตอเดียม เยนเนอราล เป็นเรื่องยาก และถ้าทำอย่างนั้นอาจเป็นเหมือนการย้อนกลับไปเริ่มต้นสิ่งที่ยุโรปทำไว้เป็นพันปีมาแล้ว แนวทางที่ทำได้ อีกทางหนึ่งคือการเริ่มจากสิ่งที่คิดแปลงแล้วดัดที่ทำกันในยุโรป และคนไทยคุ้นเคยการจัดการศึกษา อย่างนี้อยู่นาน นั่นคือการจัดการศึกษาแบบอ็อกฟอร์ดหรือเคมบริดจ์ แต่ก็ เป็นปัญหาอยู่ดี เพราะ การจัดการศึกษาแบบนี้ เป็นเรื่องต่อยอดจากโรงเรียนมัธยมซึ่งเป็นเรื่องยุ่งยากอยู่มาก ในการ ก่อกำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้น จึงมีแนวคิดใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 6 ว่าจะไม่ทำแบบสเตอเดียม เยนเนอราล และจะไม่ทำแบบอ็อกฟอร์ด เคมบริดจ์ ตรง ๆ แต่จะทำอย่างมหาวิทยาลัยเกิดใหม่ ในที่ต่าง ๆ ซึ่งมุ่งประสาทความรู้มากกว่าอย่างอื่นอันเป็นความจำเป็นที่ต้องทำอย่างเร่งรีบให้ เสร็จโดยเร็ว รายละเอียดในเรื่องนี้เห็นได้จากบทความของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ดังนี้

"โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระเจ้าจุลจอมเกล้า อันเป็นรากเหง้าแห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยนี้ มีประวัติที่แจ่มอยู่แล้วว่าเป็นพระราชปฏิการคุณในพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อสนองพระราชประสงค์แห่งองค์พระบรมชนกนาถ แต่ชื่อของโรงเรียนยังจำกัดว่าจะฝึกหัด คนเฉพาะใช้ราชการ

ต่อมาเมื่อการศึกษาของบ้านเมืองได้ก้าวเข้าสู่ความกว้างขวางที่ต้องการแผ่อุดมศึกษาให้ แก่พลเมืองผู้มีปัญญา ความสามารถ ไม่ว่าจะไปประกอบอาชีพใด ๆ แม้ที่ไม่ใช่ราชการ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำริสแก่ฉันผู้เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการเวลานั้น ว่า ชื่อของวิทยาลัยนั้นยังส่อตัว อาจทำให้คนเข้าใจผิดว่าจะฝึกหัดให้เข้าทำราชการเท่านั้น แทนที่จะเข้าใจว่าเป็นตลาดวิชา ใครปรารถนาอะไรก็มาซื้อหาเอาได้ไม่ว่าจะเข้าทำ ราชการหรือไปทำงานส่วนตัวในบริษัทใด ๆ หรือในหน้าที่พลเมืองทั่วไปได้ มีพระราชดำริส ถามฉันว่า จัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยเสียทีเดียวไม่ได้หรือ ? จะได้เป็นตลาดวิชาให้คนเข้าใจ

²⁰ ส. ศิวรักษ์, ทิศทางใหม่สำหรับมหาวิทยาลัยเพื่อปวงชน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ สิกษิตสยาม, 2531), หน้า 32.

ถูก เสียที เสีย

ที่ฉันกล่าวข้างต้นว่า เรื่องนี้เป็น เรื่อง เกร็ด จะค้นหาจากบันทึกใด ๆ ไม่ได้ทั้งหมด ก็ เพราะ เป็น เพียงพระราชปฏิสันถาร เป็นการหารือกับ เสนาบดีของท่านในที่รโหฐาน คือที่ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เวลาประทับ ณ ที่นั้น

ฉันได้กราบบังคมทูลสนองพระราชปรารภว่า ถ้าถือเอาอีอกسفอร์ดหรือ เคมบริดจ์ เป็น มาตรฐาน เราก็ยังไม่พร้อมที่จะสถาปนามหาวิทยาลัย จะต้องลงทุนรอนมากมายนัก ทั้งเงิน ทั้งคนของเรายังไม่พร้อม แต่ถ้าจะลดหย่อนลงมาเพียงมหาวิทยาลัยรุ่นใหม่ๆ ซึ่งกำลังเกิดขึ้นสะพรุ้งราวกับเห็ด ทั้งในตะวันตกและตะวันออก เราก็พอทำได้ มหาวิทยาลัยใหม่ๆ กำลังเกิดขึ้นในประเทศอังกฤษแทบทุกมณฑล ในตะวันออกก็เกิดสะพรุ้งในประเทศญี่ปุ่นและ อินเดีย แม้ที่ฮ่องกงก็ยังตั้งมหาวิทยาลัยได้ มหาวิทยาลัยใหม่ๆ นี้เปรียบเหมือนเป็น โรงเรียนกลางวัน แต่อีอกسفอร์ด เคมบริดจ์ เปรียบเหมือนเป็นโรงเรียนประจำต่อยอดจาก บัณฑิตสกุลของอังกฤษ การจัดตั้งแพงกว่ากันมาก เมื่อคิดเทียบจำนวนนักเรียนเป็นหัวละมา ก็น้อยในการลงทุนให้การศึกษาแก่เขา

มหาวิทยาลัยเก่าของอังกฤษเท่ากับ เป็นที่ประทับตราว่าคนนี้ออกไปทำงานอะไร ๆ ก็ไว้ใจ ได้ เขาเป็นสุภาพบุรุษโดยสมบูรณ์แล้ว แต่มหาวิทยาลัยใหม่ๆจะประทับตราให้ได้แต่เพียงว่า คนนี้มีวิชาเอนจิเนีย, แพทย์, กฎหมาย, วิทยาศาสตร์, อักษรศาสตร์ ฯลฯ ประถมและ มัธยมศึกษาของเราใช้แผนโรงเรียนกลางวันอยู่แล้ว เมื่อตั้งมหาวิทยาลัยก็ต้องไปแผนนั้น ด้วย การมีหอสำหรับรับนักเรียนประจำบ้างนั้น ไม่ทำให้มหาวิทยาลัยเปลี่ยนแปลง เช่นเดียวกับการมีโรงเรียนประจำเล่นสองสามโรงเรียน ไม่ทำให้เราขึ้นชื่อว่าใช้แผนโรงเรียนประจำ

พระราชดำรัสตอบไปนั้นว่า แผนบัณฑิตสกุลก็มีแต่ของอังกฤษซึ่งเจ้าของอาวตัก ได้ทำมานาน นักหนาแล้ว นอกนั้นทั้งบนภาคพื้นยุโรปและอเมริกาก็ต้องใช้แผนโรงเรียนกลางวัน เราทุน น้อย จะให้ทำงานมากก็ต้องเลือกเอาข้างโสดๆน้อยๆเอง ว่าแต่ว่าจะถึงเวลาที่เราจะตั้ง มหาวิทยาลัยสมัยใหม่กับ เขาบ้างได้หรือยัง?

ฉันสนองพระราชปุจฉาว่า จำนวนนักเรียนจบมัธยมบริบูรณ์ของเรายังน้อยมาก โรงเรียน ข้าราชการพลเรือนยังต้องรับผู้จบมัธยมหก ในแง่นี้แง่เดียวก็อาจมีผู้คิดค้านได้ว่ายังไม่ถึง เวลา แต่การศึกษาของเราทุกส่วนได้ดำเนินตามพระบรมราโชบายที่ เร่ง เวลาและไปหน้า เวลาทั้งนั้น เป็นการปฏิบัติทางล่อให้เกิด "คิมานต์" แทนที่จะคอยแต่งตั้ง "ลับพลาย" ขึ้นรับ "คิมานต์"

พระราชดำรัสตอบไปนั้นว่า นี่คือนิติธรรมของประเทศจัดใหม่ ซึ่งต้องตัดทางลัดเพื่อไปถึงที่

หมายทันเขา จะไปมัดคอยให้ "ติมานต์" เกิดเสียก่อนแล้วจึงขยับตัวตามอย่างไรได้? ประเทศจัดก่อนเขาจำเป็นอยู่เองจะต้องเดินตามหนทางซึ่งต้องอ้อมมากเวียน เพราะต้องคิดเอาเอง ไม่มีแบบอย่าง ต้องตรัสรู้ต่อยอดจากที่รู้จักแล้ว ก่อนตรัสรู้ต้องที่มิดที่มิดไปตามเพลงของการค้นคว้า ฉะนั้น นิติธรรมของเขาก็คอยคูนมิตร คือ "ติมานต์" ว่ามีอะไรเกิดขึ้นจะได้ไหวตัวตามโดยจัดตั้ง "สับปลาย" รับให้พอเหมาะ เดินเกิดคอย่าคอยเวลาเลยอย่างไรเสียเราก็ต้องการมหาวิทยาลัย ตั้งเสียเดี๋ยวนี้ทีเดียว จะได้เป็นตลาดวิชาของเมืองไทย ไม่เป็นแต่เพียงที่เพาะข้าราชการไว้ใช้

ต่อจากนี้ก็มีการกระทรวงธรรมการออกมาในราชกิจจานุเบกษาดำเนนกระแสรบมราชโองการ สถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในพระบรมนามาภิไธยแห่งพระปิยมหาราชพระองค์นั่นเอง

เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เวลานั้นถูกกระทรวงพระคลังหาว่าคอมมิตรัฐบาลหรือพารัฐบาลเข้าบังในทางเงิน แต่ขอท่านทั้งหลายจงระลึกถึงพระคุณของล้นเกล้าฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ถ้าท่านไม่ทรงสถาปนาวิทยาลัยแต่ครั้งนั้น เดียวนี้เราจะอยู่ที่ไหน?"²¹

มีข้อที่น่าสังเกตว่า การจัดตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในเวลานั้น ต้องการจะให้ เป็น "ตลาดวิชา" คำว่าตลาดวิชาตามกระแสรบมราชดำรัส ทรงมุ่งหมายถึง แหล่งความรู้แก่คนทั่วไป ไม่จำกัดว่าจะต้องฝึกคนมารับราชการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงเป็นตลาดวิชาแห่งแรกของไทย แต่ในเวลาต่อมาความหมายจึงเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ว่า รับนักศึกษาโดยไม่จำกัดจำนวน และไม่มีการสอบคัดเลือกเข้าศึกษา ซึ่งเป็นแนวความคิดเรื่องตลาดวิชาแบบใหม่

มีข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งว่า การจัดตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในเวลานั้น ต้องใช้งบประมาณเป็นอันมาก ผู้ที่มีหน้าที่หางบประมาณก็คือเจ้าสังกัด คือเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ซึ่งดูเหมือนจะเป็นความรับผิดชอบที่ใหญ่ที่สุด เพียงประการเดียวในการที่ได้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาไว้ในสังกัด ส่วนการควบคุมดูแลอื่น ๆ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยค่อนข้างมีอิสระแยกออกไปจากกรมวิทยาลัย กระทรวงธรรมการ กระทรวงพระคลังในขณะนั้นจึงต้องมีหน้าที่ต้องหาเงินงบประมาณให้กระทรวงต่าง ๆ ใช้ จึงมีข้อหาหนีติดกระทรวงธรรมการในการจัดตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่เป็นอันมาก ความผูกพันในข้อนี้เองระหว่างกระทรวงธรรมการ

²¹ จดหมายข่าวฝ่ายกิจการนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 4: เดือนพฤศจิกายน 2532, มพท. มปน.

เจ้าสังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กับกระทรวงพระคลังต้องมีต่อไประยะยาว ถ้าเบื่อหน่ายก็จะหมดแรงหมดกำลังใจทอดทิ้งกันกลางคันด้วยการยุบจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เหมือนยุบกองต่าง ๆ อันจะกระทำได้โดยง่ายหาได้ไม่ เพราะความหวาดวิตกว่าจะเกิดกรณีทอดทิ้งกลางคัน เพราะหมดงบประมาณ เช่นนี้เอง การจัดตั้งมหาวิทยาลัยในรูปพระราชบัญญัติในเวลาต่อมาโดยผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาจึงเป็นสิ่งที่รอบคอบ และเป็นหลักประกันว่าฝ่ายบริหารจะทอดทิ้งหรือเปลี่ยนแปลงใด ๆ โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาก่อนจะกระทำไม่ได้ ความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ดังที่ว่า หมายความว่าความเปลี่ยนแปลงทุกด้าน แม้แต่การเปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนสังกัดโดยอาจไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใด ๆ มากนัก ดังเช่นการตราพระราชบัญญัติ เพื่อโอนย้ายมหาวิทยาลัยในอีกหลายปีต่อมา

อนึ่งความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัย เป็นเรื่องใหญ่ที่จำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับ ในบันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร เมื่อ พ.ศ. 2477 จึงได้เน้นข้อนี้โดยใช้คำว่า "ยกฐานะ... ให้เป็นอิสระบางส่วน... ในขั้นแรกนี้ยังไม่ถึงเวลาอันสมควรที่จะจัดให้... มีอิสระภาพสมบูรณ์... แต่ก็ควรจะมีอิสระบ้าง" อิสระภาพเหล่านี้จะเกิดได้ก็ด้วยความยินยอมจากรัฐสภาในการที่จะให้มหาวิทยาลัยมีอำนาจพิเศษ ถ้าเทียบเท่ากอง ก็ต้องแตกต่างจากกองอื่นหรือถ้าเทียบเท่ากรม ก็ต้องแตกต่างจากกรมอื่น อันถือ เป็นแนวความคิดสืบมาจนถึงทุกวันนี้ ว่ากันอันที่จริงแล้ว ตามเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วนี้ มหาวิทยาลัยจะมีฐานะเทียบเท่ากองหรือกรม หรือแม้แต่จะเป็นในรูปรัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานพิเศษก็ไม่แน่ว่าจะมีความแตกต่างหรือมีความหมายอะไรมากนัก เพราะอำนาจหน้าที่ทุกอย่าง เป็นไปตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว แต่เมื่อได้มีการตั้งหลักเสียแต่แรกว่ามหาวิทยาลัยเป็นหน่วยราชการ ก็มีข้อที่เล็ดรอดจากพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยที่ตราบทบัญญัติคลุมไว้ไม่ถึง ซึ่งก็ต้องไล่ให้เข้าระเบียบให้เข้ากับราชการอื่น ๆ เช่น พอเทียบเท่ากอง แม้มหาวิทยาลัยจะมีความเป็นอิสระมากกว่ากอง สถานะของอธิการบดีในความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยก็เป็นระดับหัวหน้ากองหรือผู้อำนวยการกอง ถ้าถือว่ามหาวิทยาลัยเทียบเท่ากรม อธิการบดีก็มีฐานะเทียบเท่าอธิบดี นอกจากนี้ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอื่น ๆ ที่ใช้บังคับแก่หน่วยราชการหรือบุคคลที่มีสถานะเทียบเท่ากันอีกด้วย

1.3 มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ ได้ถือกำเนิดจากวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตามที่ได้กล่าวแล้วนั้น เดิมสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และได้ยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยด้วยการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ พุทธศักราช 2486 เพื่อให้อำนาจในขยายขอบเขตการจัดการศึกษาซึ่งเดิมผลิตบุคลากรได้เพียงระดับอนุปริญญาทางการเกษตร เป็นการผลิต

บุคลากรระดับสูง²² ได้จนถึงระดับปริญญาตรี โท และ เอก และยังสังกัดอยู่ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อผลิตนักวิชาการด้านเกษตรสาขาต่าง ๆ เข้ารับราชการในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

1.4 มหาวิทยาลัยมหิดล (แพทยศาสตร์) วิทยาการมาจากโรงเรียนราช

แพทยาลัย มาเป็นคณะแพทยศาสตร์ สังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. 2459 โดยตั้งที่โรงพยาบาลศิริราชและพยาบาล ที่พรานนก ด้วยการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่าการรักษาพยาบาลผู้ป่วย เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่จะต้องจัดให้มีขึ้น ดังนั้นสมเด็จพระบรมราชินีนาถจึงได้ทรงดำเนิการจัดสร้างโรงพยาบาลศิริราชและพยาบาลขึ้นจนเป็นผลสำเร็จและได้ขยายกิจการด้านต่าง ๆ นอกจากการรักษาพยาบาลแล้วยังได้จัดสอนบุคลากรทางการแพทย์ เรียกผู้สำเร็จการศึกษาในขณะนั้นว่า "เวชบัณฑิต" นอกจากผลิตเวชบัณฑิตแล้ว ยังผลิตพยาบาลด้วย จากนั้นก็โอนย้ายสังกัดหลายแห่ง นับจากกรมพยาบาล กระทรวงมหาดไทย มาสังกัดเป็นคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กระทรวงธรรมการ และในที่สุดก็สามารถผลิตบุคลากรแพทยศาสตรบัณฑิต และเป็นคณะแรกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มีการประสาทปริญญา

ต่อมาปี พ.ศ. 2485 รัฐบาลสมัยนั้น ซึ่งมี จอมพลแปลก พิบูลย์สงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี และ นายพันตรี ช่าง เขวงศักดิ์สงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ประสงค์จะขยายกิจการด้านสาธารณสุขของประเทศด้วยการโอนย้ายคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งจัดสอนที่โรงพยาบาลศิริราชและพยาบาล มาสังกัดกระทรวงสาธารณสุข เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาการสาธารณสุขของประเทศ

คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งประกอบด้วยแผนกทันตแพทยศาสตร์ แผนกเภสัชศาสตร์ และแผนกสัตวแพทยศาสตร์ ได้โอนย้ายมาเป็นคณะแพทยศาสตร์ศิริราชและพยาบาล คณะทันตแพทยศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ และคณะสัตวแพทยศาสตร์ สังกัดมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข ด้วยการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ขึ้นเพื่อกำหนดฐานะ ระเบียบ และแบบแผน²³

²²"พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พุทธศักราช 2486", ราชกิจจานุเบกษา 60 (2 กุมภาพันธ์ 2486) : 229, 239.

²³หนังสือกระทรวงสาธารณสุข ที่ น. 1340/2445 ลงวันที่ 22 กรกฎาคม 2485 จาก พ.ศ. ช่าง เขวงศักดิ์สงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

บุคลากรที่ผลิตมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ออกไปรับราชการ ให้แก่ กระทรวงสาธารณสุขเกือบจะทั้งหมด ปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อจากมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ เป็นมหาวิทยาลัยมหิดล

1.5 มหาวิทยาลัยศิลปากร²⁴ มหาวิทยาลัยแห่งนี้มีวิวัฒนาการมาจาก "โรงเรียนประณีตศิลปกรรม" กรมศิลปากร เพื่อผลิตบุคลากรทางช่าง และเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วส่วนมากจะปฏิบัติงานด้านช่างแขนงต่าง ๆ ให้กับกรมศิลปากร ทั้งนี้ เนื่องจากกรมศิลปากรมีหน้าที่ดูแลรักษา ซ่อม สร้าง งานศิลปกรรมทุกแขนงของประเทศ เพื่อดำรงไว้ซึ่งศิลป วัฒนธรรมของประเทศ

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น เพื่อยกฐานะศิลปินให้มีฐานะสูงขึ้น ซึ่งแตกต่างกับสมัยโบราณที่การเรียนการสอนวิชาศิลปแขนงต่าง ๆ มักจะศึกษากันที่วัด หรือถ่ายทอด เป็นมรดกกัน เป็นการเฉพาะรายที่มีความประสงค์ มาเป็นการถ่ายทอดศิลปินลักษณะให้เป็นระบบทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ

โรงเรียนประณีตศิลปกรรม จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2477 เพื่อฝึกหัดอบรมวิชาจิตรกรรมและประติมากรรมให้แก่ข้าราชการและเยาวชน โดยมีเก็บค่าเล่าเรียน ต่อมาในปี พ.ศ. 2480 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนศิลปากรแผนกช่าง" สำนักกรมศิลปากรและได้พัฒนาเป็นมหาวิทยาลัย โดยพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรสมัยนั้น เป็นผู้หนึ่งที่ช่วยผลักดันให้เกิดขึ้น โดยมีศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้เสี้ยมสละปลุกปล้ำจนมหาวิทยาลัยแห่งนี้มีชื่อเสียงทางด้านศิลป มหาวิทยาลัยแห่งนี้จัดตั้งขึ้นเพื่อผลิตบุคลากรทางด้านช่างชั้นสูงแขนงต่าง ๆ เพื่อทำนุบำรุงศิลปด้านต่าง ๆ ของชาติ บุคลากรที่ผลิตได้ในสมัยแรก ๆ จะรับราชการในกรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ

2. การตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

หากเรานับย้อนหลังไปประมาณ 50 ปี จะพบได้ชัดเจนว่าโลกมนุษย์ได้มีการพัฒนาต่าง ๆ ไปอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่นำมาซึ่งการพัฒนาอุตสาหกรรม พัฒนาการด้านการศึกษา และพัฒนาวิถีชีวิตของมนุษย์ให้แตกต่างจากมนุษย์ก่อนหน้านั้นอย่างมาก ถือได้ว่ามีการพัฒนาทั้งกว้าง ไกล จนเรียกได้ว่าเป็นยุคแห่งการพัฒนา

²⁴มหาวิทยาลัยศิลปากร, คู่มือนักศึกษา ปีการศึกษา 2532 (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์), หน้า 14-15.

ประเทศต่าง ๆ เรียกการพัฒนาทุกอย่างที่กล่าวข้างต้นเรียกว่า "การพัฒนาเศรษฐกิจ" หรือเรียกอย่างสามัญอาจเรียกได้ว่า "พัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน" นั้นเอง

ประเทศไทยได้พยายามพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ นับแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายหลังจากที่พระองค์เสด็จประพาสต่างประเทศ 2 ครั้ง โดยเฉพาะภายหลังเสด็จกลับจากประพาสประเทศในแถบยุโรป การพัฒนาค่อยเป็นค่อยไปตามมีตามเกิด จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 ประเทศไทยก็มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง แต่เป็นการพัฒนาอย่างไม่มีแผนระยะยาวเป็นการพัฒนาปีต่อปี

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้ารัฐบาลเมื่อ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2502 ได้มีแนวความคิดในการปฏิรูปประเทศด้วยการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะยาวขึ้นให้เหมือนกับต่างประเทศ จึงได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติขึ้นในสำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ. 2502 ให้ทำหน้าที่วางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม และพัฒนาการศึกษาขึ้น

ในอดีตการพัฒนาในด้านต่าง ๆ จะพัฒนาที่กรุงเทพฯ เป็นหลักแล้ว จึงกระจายออกไปในต่างจังหวัด ในสมัยนี้ได้สังเกตเห็นว่าการพัฒนาประเทศจำเป็นต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันทั้งกรุงเทพฯ และส่วนภูมิภาค สำหรับในภูมิภาคนั้นคงไม่สามารถจะพัฒนาพร้อมกันได้ทุกจังหวัด จำเป็นต้องเลือกพัฒนาจังหวัดที่มีความเหมาะสมเพื่อใช้เป็นเมืองหลักในการพัฒนาภูมิภาคนั้น ๆ แล้วจึงค่อยกระจายไปยังจังหวัดรอบ ๆ ของเมืองหลัก

รัฐบาลสมัยนี้จึงได้จัดทำ "แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ" ขึ้น ซึ่งต่อมาเรียกว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรกระหว่าง พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2506 และระยะที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2507 ถึง พ.ศ. 2509 รวม 6 ปี

การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ รัฐบาลได้วางแนวทางการพัฒนาทั้งระยะสั้นและระยะยาว พัฒนาเศรษฐกิจไปพร้อมกับการพัฒนาการศึกษา ดังคำปราศรัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ซึ่งเขียนไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ความว่า

"...ซึ่งในการปฏิวัติครั้งนี้ ข้าพเจ้าในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติและประมุขของรัฐบาลในปัจจุบัน ได้ยึดมั่นเป็นหลัก 2 ประการเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจ ประการหนึ่งคือ งานพัฒนาเศรษฐกิจกับการศึกษาจะต้องเดินคู่กันไป โดยประสานงานซึ่งกันและกัน อีกประการหนึ่งคือ งานพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งแต่ก่อนมา เพียงแต่คิดแก้ปัญหาปัจจุบันเท่านั้น จะต้องเพิ่มแขนงงานขึ้นอีกแขนงหนึ่งคือ แก้ปัญหาปัจจุบันก็แก้ไป และในเวลาเดียวกันก็ต้องวางแผนการสำหรับอนาคต

ในระยะเวลาที่กำหนดพอสมควร..."²⁵

แนวความคิดในการพัฒนาประเทศด้วยการพัฒนาภูมิภาคนั้น ความจริงได้มีความคิดริเริ่มมาแต่สมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลสมัยที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2485 ได้แถลงนโยบายของรัฐบาลต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2485 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้ความดังนี้

"1. ...

2. ...

3. จะปรับปรุงอุดมศึกษาให้มีคุณภาพและปริมาณยิ่งขึ้น โดยจัดเพิ่มแผนกวิชาชั้นตามความจำเป็น กับจะได้จัดตั้งโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยขึ้นในส่วนภูมิภาค ตามลำดับ²⁶

มหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคได้เริ่มจัดตั้งตามลำดับดังนี้

2.1 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคก็คงเป็นแต่เพียงโครงการ เนื่องจากปัญหาเฉพาะหน้าอื่น ๆ มีความสำคัญมากกว่า ประกอบกับเกิดสงครามเอเซียบูรพาขึ้น เมื่อ 8 ธันวาคม 2485 จึงทำให้การจัดตั้งมหาวิทยาลัยในภูมิภาคชะงักลง²⁷ และหลังจากสงครามสงบลง ภาวะทางด้านเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในฐานะที่ไม่ดีการค้าเป็นการโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคจึงมิได้นำมาปฏิบัติให้เกิดผลอย่างจริงจัง จนกระทั่งถึงวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2499 คณะรัฐมนตรีมีมติให้ความเห็นชอบในหลักการ ให้ตั้งโรงเรียนแพทย์แห่งที่สามได้ที่ เชียงใหม่ โดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์การบริหารวิเทศกิจของสหรัฐอเมริกา (USOM) คณะแพทยศาสตร์แห่งใหม่นี้สังกัดมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ เปิดรับนักเรียนรุ่นแรกเมื่อเดือน มิถุนายน 2501 เรียกว่า นักศึกษาเตรียมแพทย์ เชียงใหม่ฝากเรียนที่คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ในกรุงเทพฯ จำนวน 65 คน และรัฐบาลได้โอนโรงพยาบาลนครเชียงใหม่ของกระทรวงสาธารณสุข

²⁵ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2509 (พระนคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2503), ม.ป.บ.

²⁶ กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435-2507 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507), หน้า 879.

²⁷ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ครบรอบ 25 ปี มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภัทท์ออฟเซต, 2532), หน้า 2.

มาสังกัดมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2502

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีขณะดำรงตำแหน่งนายสภาการศึกษาแห่งชาติ ได้เป็นประธานวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างคณะแพทยศาสตร์เชียงใหม่ เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2504

ต่อมาได้มีการตราพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งคณะแพทยศาสตร์เชียงใหม่ ในมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ พ.ศ. 2502 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่าที่ 76 ตอนที่ 102 วันที่ 1 พฤศจิกายน 2502 และย้ายนักศึกษาจากกรุงเทพฯไปเรียนที่คณะแพทยศาสตร์เชียงใหม่ เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2503 และเมื่อมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2507 คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ได้โอนย้ายมาเป็นคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2508²⁸

คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จึงถือได้ว่าเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาแห่งแรกที่จัดตั้งในส่วนภูมิภาค

การจัดตั้งคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์นั้น นับได้ว่าเป็นรากฐานที่สำคัญที่ก่อให้เกิดมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ขึ้นมาภายหลังดังปรากฏในคำปราศรัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ในการเดินทางไปวางศิลาฤกษ์คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2504 ดังนี้

"คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลนคร เชียงใหม่ที่ตั้งขึ้นนี้ เป็นรากฐานอันแรกที่จะช่วยให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยอย่างสมบูรณ์ขึ้นที่ เชียงใหม่ได้ ข้าพเจ้าขอให้คำมั่นสัญญาแก่ท่านทั้งหลายว่า ข้าพเจ้าจะทำความพยายามต่อไป ที่จะให้นคร เชียงใหม่มีมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์ในภายหลัง"²⁹

ในที่สุดมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ก็ได้จัดตั้งขึ้นด้วยการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ พ.ศ. 2507 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 81 ตอนที่ 7 วันที่ 21 มกราคม 2507

ในระหว่างที่รัฐบาลดำเนินการจัดตั้งมหาวิทยาลัย เชียงใหม่นั้น รัฐบาลได้ดำเนินการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ไปพร้อม ๆ กัน เพื่อเร่งรัดการพัฒนาการศึกษาในภาคต่าง ๆ ดังนี้

²⁸มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 25 ปี แพทยศาสตร์ เชียงใหม่ (เชียงใหม่ : พิมพ์ที่เจริญการค้า, 2527), หน้า 9-12.

²⁹ม.ล. ปิ่น มาลากุล. การเตรียมการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในโครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค ภาคศึกษา 8 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2505), หน้า 39.

2.2 มหาวิทยาลัยขอนแก่น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีได้วางโครงการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยท่านเป็นประธานโครงการฯ และได้มีการประชุมคณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ณ ตึกบัญชาการ สำนักนายกรัฐมนตรี ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้จัดตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงทางด้านเกษตรศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยกำหนดให้สร้างที่จังหวัดขอนแก่น^{๓๐}

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เดินทางมาตรวจดูสถานที่ก่อสร้างที่คณะอนุกรรมการเตรียมการจัดตั้งสถาบันซึ่งมี นายอภัย จันทวิมล เป็นประธานอนุกรรมการได้คัดเลือกไว้ 3 แห่ง เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2505 และได้ตกลงเลือกบริเวณบ้านสีฐาน เป็นสถานที่จัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น การดำเนินการก่อสร้างมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการมาด้วยดี และสามารถจัดตั้งสำเร็จเมื่อ 25 มกราคม 2509 ด้วยการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2508 และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 83 ตอนที่ 8 วันที่ 25 มกราคม 2509 ภายหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ถึงแก่อนิจกรรมไปแล้ว

2.3 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สถาบันแห่งนี้เริ่มต้นจากการที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ได้ส่งผู้แทนรวม 6 คน เข้าร่วมประชุม สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ระหว่างประเทศ (International Institute of Administrative Science) หรือ IIAS ในการประชุมครั้งที่ 12 ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ระหว่างวันที่ 15-21 กรกฎาคม พ.ศ. 2505 โดยมีหลวงสุขุมบุญประดิษฐ์ เลขาธิการ ก.พ. เป็นหัวหน้าคณะ

คณะผู้แทนได้เสนอรายงานต่อรัฐบาลไทยภายหลังกลับจากการประชุมความตอนหนึ่งว่า

"...ถ้าประเทศไทยจะตั้งสถาบันพิเศษเรียกว่า Institute of Development Administration โดยการรวมการสอนวิชารัฐประศาสนศาสตร์ การอบรมข้าราชการในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การสอนวิชาพัฒนาเศรษฐกิจ และการสอนวิชาสถิติในสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ และเริ่มสอนวิชาการบริหารวิสาหกิจเพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่งด้วย แล้วมอบให้สถาบันนี้เริ่มทำงานอย่างจริงจัง ก็จะเป็นเครื่องมือช่วยให้พัฒนาการเศรษฐกิจให้ผลดียิ่งขึ้น"

^{๓๐} 25 ปี มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภักดิ์ ออฟเซต, 2532),

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นชอบด้วย จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเกี่ยวกับการประชุมของสถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ระหว่างประเทศ และพิจารณาจัดตั้งสถาบัน เพื่อสอนวิชาการบริหาร เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ โดยมีปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน และนายชูปกาญจนประกร เป็นกรรมการและเลขานุการ³¹

คณะรัฐมนตรีในการประชุม เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2506 มีมติรับหลักการให้จัดตั้งสถาบันพัฒนาการบริหารได้³² แต่ขณะนั้นรัฐบาลไม่มีเงินที่จะให้การสนับสนุนการก่อตั้งสถาบัน คณะกรรมการฯ จึงได้ติดต่อขอความช่วยเหลือจาก USOM และในที่สุด USOM ได้ให้เงินช่วยเหลือ เริ่มต้นเป็นเงิน 15 ล้านบาท เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2509 และสามารถจัดตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ได้โดยการโอนคณะรัฐประศาสนศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มาจัดตั้งเป็นสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พร้อมจัดตั้งคณะบริหารธุรกิจ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ คณะสถิติประยุกต์ สำนักวิจัย สำนักฝึกอบรม สำนักบรรณาสารการพัฒนา และสำนักงานอธิการเพิ่มเติม ส่วนราชการที่ตั้งขึ้นใหม่ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศทั้งสิ้น สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ได้จัดตั้งสำเร็จด้วยการตราพระราชบัญญัติสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. 2509³³

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ได้มีพิธีเปิดสถาบัน โดยใช้อาคารคณะรัฐประศาสนศาสตร์ ภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2509 โดยมีจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และได้จัดให้มีพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารหลังแรกของสถาบัน ณ บริเวณแขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2510 และในพิธีเปิด นายกรัฐมนตรีได้กล่าวถึงความสำคัญของสถาบันที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศไทยไว้ตอนหนึ่งในคำปราศรัย ความว่า

... รัฐบาลได้ตัดสินใจก่อตั้งสถาบันนี้ขึ้น ก็ด้วยความประสงค์ที่จะขยายและยกระดับมาตรฐานการศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ในด้านรัฐประศาสนศาสตร์ การบริหารธุรกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจและสถิติประยุกต์ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศไทยอย่างมาก...³⁴

³¹ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 161/2505 ลงวันที่ 10 สิงหาคม 2505.

³² หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ 6307/2506 ลงวันที่ 30 พฤษภาคม 2506.

³³ "พระราชบัญญัติสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. 2509", มาตรา 5,

ราชกิจจานุเบกษา 83 (31 มีนาคม 2509) : 5.

³⁴ คำปราศรัยของ ฯพณฯ จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี. ในพิธีเปิดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ วันที่ 22 กรกฎาคม 2509.

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค เป็นแนวความคิดที่มีรากฐานมาจากเจตนาของรัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อย่างจริงจังที่จะกระจายการพัฒนาประเทศไปในภูมิภาค ดังคำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ ความตอนหนึ่งว่า

...การจัดตั้งมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ขึ้นนั้น นอกจากจะปรารถนาให้เป็นสถานการศึกษาชั้นสูงสำหรับกุลบุตรกุลธิดาในภาคเหนือ เพื่อการตัดภาระและค่าใช้จ่ายมิให้ต้องลงไปศึกษาในกรุงเทพฯ และเพื่อให้ผู้สำเร็จชั้นเตรียมอุดมศึกษามีโอกาสได้เข้ามาศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นแล้ว ยังเป็นเจตนาอันแรงกล้าของรัฐบาลในอันที่จะขยายการศึกษาตามแผน เพื่อให้มีมหาวิทยาลัยเกิดขึ้นในภาคต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีกด้วย...³⁵

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2507 มหาวิทยาลัยขอนแก่น และสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2509 และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เมื่อปี พ.ศ. 2511 ก็ล้วนเป็นสถาบันที่ได้มีการริเริ่มจัดตั้งขึ้นอย่างจริงจังในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีทั้งสิ้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นฐานรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ดังคำกล่าวของรองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สินลารัตน์ ความตอนหนึ่งว่า

...มหาวิทยาลัยใหม่ ๆ เกิดขึ้น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ก็ล้วนอยู่ในจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาประเทศทั้งสิ้น...³⁶

2.4 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะกรรมการพัฒนาภาคใต้ชุดแรก ซึ่งมีจอมพลประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นประธานได้จัดให้มีการประชุมปรึกษาหารือกันระหว่างผู้แทนของหน่วยราชการต่าง ๆ เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2505 และมีมติให้จัดตั้ง

³⁵ คำปราศรัยของ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี. ในพิธีวางศิลาฤกษ์ อาคารมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2506 ม.ช.ม. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 วันที่ 1 กรกฎาคม 2506. หน้า 8.

³⁶ ไพฑูรย์ สินลารัตน์. "จุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยไทย : ความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง", วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์ 20 (ตุลาคม 2523) : 666.

วิทยาลัยศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์³⁷ ซึ่งแตกต่างกับการก่อตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่เริ่มจากด้านเกษตรศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ และที่ประชุมคณะกรรมการพัฒนาภาคใต้ในคราวประชุมครั้งที่ 12/2505 เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2505 เห็นชอบให้จัดตั้งวิทยาลัยศิลปกรรมและวิทยาศาสตร์ขึ้นที่ภาคใต้

ต่อมา พันเอก ดร. ถนัด คอมันตร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศได้ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการพัฒนาภาคใต้ ต่อจากจอมพลประภาส จารุเสถียร ได้เสนอนายกรัฐมนตรีเห็นสมควรให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยภาคใต้เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2508 เพื่อนำเสนอขออนุญาตให้นายกรัฐมนตรีนำเรื่องการขอจัดตั้งมหาวิทยาลัยภาคใต้เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา

คณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2508 ได้ลงมติรับหลักการให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยภาคใต้ได้ โดยมีวิทยาเขตรวม 2 วิทยาเขต คือที่ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมืองปัตตานี เป็นที่ตั้งคณะศึกษาศาสตร์ ส่วนที่วิทยาเขตหาดใหญ่ เป็นที่ตั้งของคณะวิทยาศาสตร์และคณะวิศวกรรมศาสตร์ ในระยะเริ่มต้นวิทยาเขตหาดใหญ่มีพื้นที่จำนวน 690 ไร่ เป็นที่ดินที่คหุหญิง หลงอรรถวิสุนทร น้อมเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อพระราชทานให้เป็นที่ตั้งสร้างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รัับนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์รุ่นแรก จำนวน 50 คน ในปีการศึกษา 2510 โดยฝากเรียนที่คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้จัดตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อได้มีการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พ.ศ. 2511 และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 85 ตอนที่ 24 วันที่ 12 มีนาคม 2511

3. การตราพระราชบัญญัติโอนย้ายมหาวิทยาลัยเพื่อสะดวกในการบริหาร

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยในประเทศไทยสมัยก่อน พ.ศ. 2475 เริ่มจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ สถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้น เมื่อวันที่

³⁷ ผาสุข กุลละวณิชย์, "ประวัติ เป้าหมายและนโยบายมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์" รายงานประจำปี 2520 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สงขลา : โรงพิมพ์มิ่งมงคลการพิมพ์, 2520), หน้า 13.

26 มีนาคม 2459³⁸ โดยโปรดเกล้าฯให้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นส่วนราชการขึ้นต่อกรมมหาวิทยาลัย ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 6 เมษายน 2460³⁹ เพื่อกำกับดูแลจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นตรงต่อกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2476⁴⁰ เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์⁴¹ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข⁴² มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ⁴³ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (วิทยาลัยวิชาการศึกษา) เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ⁴⁴

รัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เล็งเห็นว่ามหาวิทยาลัยต่าง ๆ สังกัดหลายกระทรวง ยากแก่การพัฒนาให้เจริญเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดเอกภาพในการบริหาร และทำให้เกิดความสับสนในการบริหารงาน จึงได้โอนย้ายมหาวิทยาลัยที่มีอยู่ในขณะนั้น ยกเว้นวิทยาลัยวิชาการศึกษา มาเป็นส่วนราชการเทียบเท่ากรม สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อ

³⁸"ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโอนไปขึ้นอยู่ในกระทรวงธรรมการ," ราชกิจจานุเบกษา 34 (15 เมษายน 2460) : 20

³⁹"ประกาศประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโอนไปขึ้นอยู่ในกระทรวงธรรมการ", ราชกิจจานุเบกษา 34 (15 เมษายน 2460) : 20-21.

⁴⁰"พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476", ราชกิจจานุเบกษา 50 (20 มีนาคม 2476) : 1007.

⁴¹"พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ พุทธศักราช 2486", ราชกิจจานุเบกษา 60 (2 กุมภาพันธ์ 2486) : 212.

⁴²"พระราชบัญญัติเกษตรศาสตร์ พุทธศักราช 2486", ราชกิจจานุเบกษา 60 (2 กุมภาพันธ์ 2486) : 228.

⁴³"พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศิลปากร พุทธศักราช 2486", ราชกิจจานุเบกษา 60 (12 ตุลาคม 2486) : 1496.

⁴⁴"พระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. 2497", ราชกิจจานุเบกษา 71 (28 กันยายน 2497) : 1329

วันที่ 3 กันยายน 2502⁴⁵ และเมื่อมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ขอนแก่น สงขลานครินทร์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ในภายหลังก็มีฐานะเทียบเท่ากรม สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ทั้งสิ้น

รัฐบาลสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาล ในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติ ได้จัดตั้งทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐขึ้น เพื่อที่จะให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินการ และการกำกับการศึกษาของรัฐในระดับอุดมศึกษา จึงให้โอนย้ายมหาวิทยาลัยในขณะนั้นรวม 10 แห่ง มาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐที่จัดตั้งขึ้นใหม่⁴⁶ และภายหลังเมื่อได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2521⁴⁷ จึงเป็นหน่วยงานระดับกรม สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ

ในขณะที่รัฐบาลได้จัดตั้งทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐทำหน้าที่กำกับการศึกษาของรัฐในระดับอุดมศึกษานั้น ได้มีวิทยาลัยรวม 5 แห่ง ทำหน้าที่ผลิตบุคลากรในระดับสูงกว่าชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหรืออาจเรียกว่าระดับอุดมศึกษา แต่เป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาได้วิวัฒนาการ เป็นมหาวิทยาลัยในสังกัดของทบวงมหาวิทยาลัย ตามลำดับดังนี้

3.1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (วิทยาลัยวิชาการศึกษา) ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2497 ซึ่งต่อมาได้วิวัฒนาการเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่ผลิตบุคลากรด้านครู อาจารย์ ระดับสูง ไปทำหน้าที่สอนในโรงเรียนทุกระดับของประเทศ เพื่อพัฒนาระดับการศึกษาของประชาชนในประเทศ จนถึง พ.ศ. 2514 ผู้บริหารวิทยาลัยวิชาการศึกษา โดย ศาสตราจารย์ ดร.สุคิจ เหล่าสุนทร ได้เริ่มมีการเคลื่อนไหวเพื่อขอยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัยอย่างจริงจัง ด้วยการสนับสนุนของคณาจารย์ นักศึกษา และศิษย์เก่า แต่รัฐบาลในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ และนายอภัย จันทวิมล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการไม่เห็นด้วย และในที่สุดเมื่อรัฐบาลคณะ

⁴⁵"พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2502", มาตรา 3 , 76 (2 กันยายน 2502) : 15-17.

⁴⁶"ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216", ข้อ 5, 6 ราชกิจจานุเบกษา 89 (29 กันยายน 2515) : 5.

⁴⁷"พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ. 2521", ราชกิจจานุเบกษา 95 (21 กันยายน 2521) : 1-5.

ปฏิวัติกันไป รัฐบาลสมัย ศาสตราจารย์ สฤษดิ์ ธรรมศักดิ์ ได้พิจารณาเห็นว่าวิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้พัฒนาเจริญเติบโตมาเป็นลำดับ และเปิดสอนถึงระดับปริญญาโท เพื่อความสะดวกในการบริหาร จึงเห็นสมควรยกฐานะให้วิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย โดยได้รับพระราชทานชื่อจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า "มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ" โดยการตราพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2517 โอนย้ายมาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ⁴⁸

3.2 สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (วิทยาลัยโทรคมนาคม)
ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

3.3 สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (วิทยาลัยเทคนิคธนบุรี)

3.4 สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ (วิทยาลัยเทคนิคพระนครเหนือ)
ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าทั้ง 3 แห่ง เดิมเป็นวิทยาลัยสังกัดกรมอาชีวศึกษา ทำหน้าที่ผลิตบุคลากรทางด้านช่างระดับสูง โดยที่วิทยาลัยเทคนิคพระนครเหนือ ได้รับความช่วยเหลือจากประเทศสหสาธารณรัฐเยอรมัน วิทยาลัยโทรคมนาคมได้รับความช่วยเหลือจากประเทศญี่ปุ่น และวิทยาลัยเทคนิคธนบุรี ได้รับความช่วยเหลือจากสหราชอาณาจักรอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ทั้งในด้านการพัฒนาอาจารย์ ด้วยการให้ทุนอาจารย์ไปศึกษาต่อในต่างประเทศ และสนับสนุนเครื่องมือที่จำเป็นแก่ช่างทุกอย่างให้ จนวิทยาลัยทั้ง 3 แห่ง พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านคุณภาพและปริมาณอาจารย์ ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์การเรียนการสอน

ในสมัยนั้นได้เริ่มพัฒนาประเทศในด้านอุตสาหกรรม ความต้องการ กำลังคนที่มี ความรู้วิชาชีพสาขาต่าง ๆ มีมากยิ่งขึ้นทั้งในด้านจำนวนและระดับสูงขึ้น ๆ ประกอบกับวิทยาลัยทั้ง 3 แห่งได้พัฒนามาถึงจุดที่สามารถจะยกฐานะให้เป็นสถาบันมีหน้าที่ผลิตช่าง และครูช่างระดับสูง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลจึงได้ยกฐานะให้เป็นสถาบัน และเรียกชื่อว่า "สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า" โดยรวม 3 วิทยาลัย เข้าด้วยกัน ในลักษณะวิทยาเขตมีฐานะเป็นกรมในกระทรวงศึกษาธิการ⁴⁹

ผู้บริหารสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ซึ่งประกอบด้วย ศาสตราจารย์ บุญยศักดิ์

⁴⁸ "พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2517", มาตรา 4, ราชกิจจานุเบกษา 91 (21 กันยายน 2521) : 2.

⁴⁹ "พระราชบัญญัติสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พ.ศ. 2514", มาตรา 5, ราชกิจจานุเบกษา 88 (23 เมษายน 2514) : 103-122.

ใจจงกิจ รองศาสตราจารย์ ดร.โกศล เพชรสุวรรณ รองศาสตราจารย์ ดร.ไพบูลย์ หังสพฤกษ์ รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ไชยเวช คณาจารย์ของสถาบัน นักศึกษา ศิษย์เก่า เคลื่อนไหว ขออนุญาตย้ายสถาบันมาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อความก้าวหน้าทางด้านการบริหารธุรการและ วิชาการ นับแต่ พ.ศ. 2515 และในที่สุด รัฐบาลในสมัยศาสตราจารย์ สัณญา ธรรมศักดิ์ ได้ เล็งเห็นความจำเป็น โดยเห็นว่าสถาบันแห่งนี้ได้เปิดสอนถึงระดับปริญญา สมควรที่จะได้ขออนุญาต ย้ายมาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยและสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ จึงได้ ขออนุญาตย้ายสถาบัน เทคโนโลยีพระจอมเกล้าจากกระทรวงศึกษาธิการมาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เมื่อ วันที่ 28 มิถุนายน 2517^{๕๐}

3.5 สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ (วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่) เป็น วิทยาลัยสังกัดกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่ผลิตบุคลากรทางด้าน การเกษตร โดย ผลิตนักวิชาการ เกษตรระดับสูงออกไปพัฒนาปรับปรุงกิจการด้านการเกษตรให้แก่ประชาชน เนื่องจาก คนไทยสมัยนั้นมีอาชีพหลักทำการเกษตร เกินร้อยละ 80 เพื่อให้อาชีพการเกษตรเจริญยิ่งขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องผลิตนักวิชาการ เกษตรที่สูงกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่ไม่ถึงระดับปริญญาตรี ใน การบริหารวิทยาลัย เป็นส่วนราชการสังกัดกองวิทยาลัยเกษตรกรรม กรมอาชีวศึกษา จึงทำให้มี ปัญหาในการบริหารทั้งทางด้านธุรการและวิชาการ และไม่สามารถจะผลิตบุคลากรได้ถึงระดับ ปริญญาตรี

ผู้บริหารวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ ในสมัยนั้นได้แก่ อาจารย์วิภาต บุญศรี วั่งชัย อาจารย์ใหญ่ และอาจารย์ยรรยง สิทธิชัย รวมทั้งคณาจารย์ นักศึกษา และศิษย์เก่า จึง ได้เคลื่อนไหวขอยกฐานะจากวิทยาลัยเกษตรกรรมเป็นสถาบัน การเคลื่อนไหวดำเนินติดต่อกัน มาหลายปี ในที่สุดรัฐบาลสมัยศาสตราจารย์ สัณญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เล็งเห็น ความสำคัญในการที่จะพัฒนาวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ โดยยกฐานะวิทยาลัยเกษตรกรรม เชียงใหม่เป็น "สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร" เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2518^{๕๑} และเปลี่ยน

^{๕๐}"พระราชบัญญัติสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2517", ราชกิจจานุเบกษา 91 (28 มิถุนายน 2517) : 23-28

^{๕๑}"พระราชบัญญัติสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร พ.ศ. 2518", มาตรา 5, 6 ราชกิจจานุเบกษา 92 (19 กุมภาพันธ์ 2518) : 1-21.

ชื่อเป็น "สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้" เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2525^๒ พร้อมโอนย้ายสังกัดจากกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย มีสภาพเป็นนิติบุคคล และมีฐานะเป็นกรม เมื่อ พ.ศ. 2518

การโอนย้ายต้นสังกัดมหาวิทยาลัยในลักษณะให้ตรงกับลักษณะงานที่ปฏิบัติของมหาวิทยาลัยให้อยู่ในที่ ๆ สมควร และเพื่อสะดวกในการบริหาร มีเอกภาพในการกำกับดูแล เห็นจะมีเพียงครั้งเดียวในประวัติการบริหารมหาวิทยาลัยไทย คือสมัยศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี เพราะก่อนหน้านั้น มหาวิทยาลัยกระจายสังกัดตามกระทรวงที่จะใช้บัณฑิตที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยนั้น ๆ เป็นหลัก และเมื่อโอนย้าย มหาวิทยาลัยมาสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ก็ได้ตรงกับสายงานที่ถูกต้องเท่าที่ควร และนับจากรัฐบาลสมัยที่ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีจนถึงปัจจุบัน ยังมิได้ปรากฏ เช่นนี้อีก แม้จะมีการพยายามที่จัดระบบระดับการศึกษาที่รับผิดชอบการจัดกระจายอยู่ในหน่วยราชการหลายแห่ง ให้อยู่ถูกต้องตามลักษณะงาน ตามรายงานประธานการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. 2517^๓ โดยมีศาสตราจารย์ ดร. สิปปนนท์ เกตุทัต เป็นประธาน และศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นกรรมการด้วยท่านหนึ่ง เป็นผู้ดำเนินการตามนโยบายรัฐบาลสมัยนั้น แต่ก็ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ เนื่องจากติดขัดที่บุคคลและความยุ่งยากในการจัดสรรผลประโยชน์ แม้กระทั่งต่อมาเมื่อรัฐบาลสมัยพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีมติที่จะให้มหาวิทยาลัยและกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ดำเนินการผลิตบุคลากรตามที่ต้องการของชาติ^๔ การดำเนินการถึงปัจจุบันยังไม่มีมีความก้าวหน้าแต่ประการใด

4. การตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย เพื่อปวงชน

เป็นที่ยอมรับกันในอารยะประเทศว่าการพัฒนาสังคมจะให้สำเร็จได้จำเป็นต้องอาศัย

^๒ "พระราชบัญญัติ เปลี่ยนชื่อสถาบัน เทคโนโลยีการ เกษตร เป็นสถาบัน เทคโนโลยีการ เกษตรแม่โจ้ พ.ศ. 2525", ราชกิจจานุเบกษา 99 (3 กุมภาพันธ์ 2525) หน้า 4-6.

^๓ หนังสือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่ สร 0804(1) ลงวันที่ 4 ธันวาคม 2517 จากประธานการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษาถึงนายกรัฐมนตรี

^๔ หนังสือสำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นา 0203/148 ลงวันที่ 6 มกราคม 2529 จากเลขาธิการคณะรัฐมนตรีถึงรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัย.

ปัจจัยหลายประการ หนึ่งในปัจจัยนั้นคือต้องมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ และที่สำคัญคือการมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางวิชาการระดับสูงในสาขาวิชาต่าง ๆ อย่างเพียงพอ

การพัฒนาประเทศยิ่งเจริญเพียงใด ความต้องการกำลังคนในระดับสูงก็จะมีมากขึ้นเป็นทวี และเมื่อประชาชนมีเศรษฐกิจดีขึ้น เนื่องมาจากการพัฒนาประเทศของรัฐบาล ประชาชนก็ย่อมมีความต้องการที่จะศึกษาหาความรู้ในระดับสูงมากขึ้น ๆ

นับแต่รัฐบาลชุดที่ 30 ซึ่งมี จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี สมัยที่ 2 ได้ทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน ทำหน้าที่เป็นรัฐบาล เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2512^{๕๕} ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่กดดันรัฐบาลมาอย่างต่อเนื่อง คือความต้องการของประชาชนในชาติที่พยายามส่งบุตร-หลาน เข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ในปีหนึ่ง ๆ มหาวิทยาลัยที่มีอยู่จำนวน 8 แห่งในขณะนั้นรับนักศึกษาได้อย่างจำกัดมาก เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนที่สมัครเข้าศึกษาในแต่ละปีมหาวิทยาลัย จำนวน 8 แห่ง รับนักศึกษาได้ปีละไม่ถึงหนึ่งหมื่นคน ในขณะที่จำนวนนักศึกษาที่ต้องการเข้าศึกษาในแต่ละปีจำนวนหลายหมื่น แต่ไม่สามารถเข้าศึกษาได้มีจำนวนปีละเกือบ 2 หมื่นคนทุกปี ปรากฏการณ์เช่นนี้มีอยู่เป็นประจำทุกปี ทั้งนี้เนื่องจากมหาวิทยาลัยทุกแห่งเปิดสอนในระบบปิด คือ จำกัดจำนวนที่นั่งเข้าศึกษา เมื่อเป็นเช่นนี้เสียงเรียกร้องจากประชาชน ล้อมวลชนทั้งหลายก็ดังมากขึ้น ๆ ความต้องการให้รัฐบาลขยายมหาวิทยาลัย หรือจัดตั้งมหาวิทยาลัยมีเพิ่มขึ้น แต่การจัดตั้งมหาวิทยาลัยใหม่หรือขยายมหาวิทยาลัยระบบปิด เป็นเรื่องที่ต้องลงทุนสูง และต้องมีการเตรียมการนาน โดยเฉพาะการเตรียมครู อาจารย์ ซึ่งต้องอาศัยเวลา

จากเสียงเรียกร้องของประชาชนที่ต้องการเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยนับวันยิ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ทำให้ประชาชนนึกถึงมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งตั้งเมื่อ พ.ศ. 2476 และเปิดรับนักศึกษาไม่จำกัดจำนวนเมื่อ พ.ศ. 2477 ซึ่งในขณะนั้นเรียกมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองว่า "มหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา" หรือเรียกว่า "ระบบเปิด" ในปัจจุบัน คือสามารถรับได้จำนวนมาก ไม่มีชั้นเรียน โดยนักศึกษาลงทะเบียนเรียนแล้วซื้อค่ารายไปอ่านที่บ้านถึงเวลามาสอบ จึงถือได้ว่ามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อปวงชนมหาวิทยาลัยแรกของประเทศไทย หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นแห่งแรกของโลกเสียด้วยซ้ำ เพราะมหาวิทยาลัยระบบเปิดของประเทศสหราชอาณาจักรอังกฤษที่มีชื่อเสียง ได้เปิดดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2512 เป็นระยะเวลาหลังจากที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเปิดสอน

^{๕๕}"โปรตุเกสก่อตั้งคณะรัฐมนตรี", ราชกิจจานุเบกษา 86 (12 มีนาคม 2512) :

แล้วกว่าครึ่งศตวรรษ

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี สามารถสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพออกไปรับใช้ชาติบ้านเมืองได้มาก แต่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ก็ประสบกับมรสุมทางการเมืองมาเป็นระยะ ๆ ประกอบกับผู้บริหารมหาวิทยาลัยในสมัย พ.ศ. 2501 ประสงค์ที่จะปรับปรุงคุณภาพ การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย เพราะมีจำนวนนักศึกษามากเกือบ 6 หมื่นคน นักศึกษาต้องมาแย่งที่นั่งศึกษากันทุกวันแต่เช้า และบางคนต้องมาค้างคืน เพื่อจองที่นั่งเรียน นับแต่ตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเมื่อ พ.ศ. 2476 จนถึง พ.ศ. 2501 นักศึกษาที่ขึ้นทะเบียน เป็นนักศึกษาแล้วสามารถ เรียนได้ตลอดจนกว่าจะจบการศึกษา ไม่มีอายุความนอกจากจะลาออก ทำให้แก่นักศึกษานั้นวันยังมีจำนวนมากยิ่งขึ้นจนมีจำนวนถึง เกือบ 6 หมื่นคน ทำให้สถานที่มีจำกัด นักศึกษาที่มาฟังคำบรรยายต้องแย่งกันหาที่นั่ง บางคนต้องมาค้างแรมที่มหาวิทยาลัย เพื่อให้ได้ที่นั่งฟังคำบรรยายประกอบกับมหาวิทยาลัยได้ประสบกับมรสุมทางการเมืองมาเป็นระยะ ๆ ผู้บริหารมหาวิทยาลัยในสมัยนั้นจึงได้ปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2503 คือ

1. จำกัดจำนวนผู้ เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยด้วยการจัดให้มีการสอบคัดเลือกเข้าศึกษา
2. กำหนดให้นักศึกษามีสิทธิศึกษาในมหาวิทยาลัยได้ไม่เกิน 8 ปี นับแต่เข้าศึกษา^{๑๖}

เมื่อมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง จำกัดจำนวนผู้เข้าศึกษาดังแต่ปี พ.ศ. 2503 ทำให้จำนวนนักเรียนที่สำเร็จมัธยมตอนปลายที่ไม่สามารถสอบเข้า เรียนต่อในมหาวิทยาลัย ซึ่งมีจำนวน 5 แห่ง ในขณะนั้น มีจำนวนมากขึ้นทุกปี ๆ แม้แต่รัฐบาลจะได้สร้างมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคคือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เพิ่มขึ้น แต่มหาวิทยาลัยทั้ง 3 แห่ง สามารถรับนักเรียนเข้าศึกษาได้จำนวนน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ปัญหาดังกล่าวนับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น ๆ ในที่สุดได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สังกัดพรรคสหประชาไทย ซึ่งเป็นพรรครัฐบาลกลุ่มหนึ่ง คือ นายประมวล กุลมาศย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดชุมพร เป็นผู้นำ และประกอบด้วย นายสวัสดิ์ คำประกอบ นายพวง เขี่ยมศิลา

^{๑๖} สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.อดุลย์ วิเชียรเจริญ อดีตเลขาธิการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2501-2508 เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2533.

นายยศ อินทรโกมาลสูตร นายสุรินทร์ เทพกาญจนา นายประสิทธิ์ ชูพินิจ นายชิน ระวีวรรณ ได้ เสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยใหม่ ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานนามว่า มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในนามพรรคสหประชาไทยต่อสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรรับหลักการพระราชบัญญัติดังกล่าวในวันที่ 9 ตุลาคม 2512^{๑๗}

แนวความคิดเรื่องตลาดวิชามีมาแต่ครั้งหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ ๆ และปรากฏเป็นรูปธรรมขึ้น เมื่อมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง โดยเปิดรับนักเรียนรุ่นแรกเมื่อ พ.ศ. 2477 ดังกล่าวแล้วข้างต้น และเป็นที่กล่าวถึงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหงเมื่อ พ.ศ. 2512 แต่แท้ที่จริงการใช้คำว่า ตลาดวิชา มีมาตั้งแต่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ดังที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเล่าว่า เมื่อแรกจะตั้งมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์นั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในความหมายที่ว่าไม่ใช่ตลาดสำหรับผู้ที่จะเข้ารับราชการ แต่เป็นตลาดที่ผู้ใดใครศึกษาหาความรู้ก็มาศึกษาได้โดยไม่ต้องจำกัดว่าจะต้องออกไปรับราชการ แต่ตลาดวิชาเช่นนี้อาจจำเป็นต้องจำกัดจำนวนคนที่จะสมัครเข้าศึกษา ส่วนตลาดวิชาในความหมายใหม่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นการขยายให้กว้างออกไปอีกคือรับไม่จำกัดจำนวน และไม่ต้องสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อ เพียงแต่ขอให้มีคุณสมบัติเบื้องต้นตามที่กำหนดไว้เท่านั้น ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหง เข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร ได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวาง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติผู้หนึ่งคือ นายประมวล กุลมาตย์ ได้อภิปรายในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง ความตอนหนึ่งชี้ให้เห็นว่าในปีหนึ่ง ๆ มีผู้สำเร็จการศึกษาปีที่ 5 หรือเทียบเท่าประมาณปีละ 3 หมื่นคน แต่มหาวิทยาลัยทุกแห่งที่มีอยู่ในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดในรูปแบบเดิมในส่วนกลาง หรือเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาในส่วนภูมิภาค รับนักศึกษาได้เพียงปีละ 1 หมื่นคน ยังมีนักศึกษาตกค้างอยู่อีกปีละประมาณ 2 หมื่นคน "จึงเห็นควรที่จะได้เปิดตลาดวิชาขึ้น คำว่า ตลาดวิชา นี้ ก็คือหมายความว่า เป็นมหาวิทยาลัยรับนักศึกษาซึ่งจบมัธยมศึกษาปีที่ 5 หรือเทียบเท่า แล้วเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เข้าศึกษาเล่าเรียนได้ โดยจะเข้าฟังเลคเชอร์ (Lecture) ที่มหาวิทยาลัยก็ได้ หรือไม่มาฟังเลคเชอร์ (Lecture) ก็ได้ เหมือนกับอย่างที่เคยปฏิบัติในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อสมัยก่อนนั้น ดังที่จะปรากฏได้ว่า บรรดานักศึกษาซึ่งได้ผ่านมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในครั้งกระนั้น บัดนี้ก็ยังมีโอกาส

^{๑๗}มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 15 ปี รามคำแหง พิมพ์ครั้งที่ 1, 2529 (กรุงเทพฯ : บริษัท ด้านสหราชอาณาจักร จำกัด, 2529) หน้า 29.

มีพื้นฐานความรู้ไปศึกษาต่อทำดอกเตอร์ (Doctor) ทำปริญญาเอกในต่างประเทศก็มีไม่ใช่น้อย แล้วก็มีโอกาสมาบริหารประเทศไทยอยู่ ณ บัดนี้ ก็มีจำนวนมาก ก็นี่ก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าการมีตลาดวิชานั้นก็ได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่มาตรฐาน แก่ความรู้ของนักศึกษาแต่ประการใด^{๕๘}

มหาวิทยาลัยรามคำแหง จึงได้ถือกำเนิดเป็นมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา เป็นมหาวิทยาลัยที่ 2 นับแต่ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในประเทศไทย โดยถือกำเนิดเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2514^{๕๙} เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2514 ให้มีลักษณะเป็นมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา^{๖๐} มหาวิทยาลัยรามคำแหง เปิดรับนักศึกษาโดยไม่จำกัด และนอกจากรับนักศึกษาผู้สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายแล้ว ยังรับผู้จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นและเป็นข้าราชการชั้นตรี (ระดับ 2) ด้วย ดังรายละเอียดเหตุผลในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหง ดังนี้

... เนื่องจากประเทศไทยมีพลเมืองเพิ่มมากขึ้น เป็นเหตุให้นักเรียน นักศึกษาไม่มีที่เล่าเรียน ดังปรากฏปัญหาเป็นประจำทุกปี เพราะมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีนักศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่ที่เล่าเรียนแคบ ไม่อาจรับนักศึกษาเพิ่มจำนวนขึ้นได้ และเพื่อห้ามมหาวิทยาลัยแห่งนี้เป็นตลาดวิชา รับนักศึกษาได้ทั่วไป โดยมาฟังคำสอนที่มหาวิทยาลัยก็ได้ เป็นการให้การศึกษาก่อนทุกชั้น เพื่อสร้างคุณภาพ ความรู้ ความสามารถของประชาชนคนไทยให้สูงขึ้น ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ และเป็นการสกัดกั้นมิให้นักศึกษาไปหาที่เล่าเรียนในต่างประเทศ อันเป็นการสูญเสียเงินตราต่างประเทศปีหนึ่ง ๆ มีช่น้อย และเป็นการแก้ปัญหาข้อกล่าวหา นักศึกษาไม่มีที่เรียน จะได้หมดสิ้นไป^{๖๑}

มหาวิทยาลัยรามคำแหง เปิดรับนักศึกษาครั้งแรกเมื่อปีการศึกษา 2514 มีนักศึกษามัธยมศึกษาเข้าเรียนจำนวน 37,198 คน มากกว่าจำนวนนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยระบบปิดรวม 8 แห่ง

^{๕๘} รัฐสภา, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ เล่ม 2 ครั้งที่ 10 ถึงครั้งที่ 17 พ.ศ. 2512. (พระนคร: โรงพิมพ์รัฐสภา 2514), หน้า 939-950.

^{๕๙} "พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2514", ราชกิจจานุเบกษา 88 (2 มีนาคม 2514), : 9.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, มาตรา 5. หน้า 90.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.

รับเข้าศึกษาหลายเท่า และปีการศึกษา 2518 เป็นปีแรกที่มีนักศึกษาสำเร็จการศึกษา มีจำนวนถึง 3,351 คน จนถึงปัจจุบัน ปีการศึกษา 2532 รวม 15 รุ่น มีนักศึกษารับการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งนี้จำนวนถึง 199,701 คน ปัจจุบันมีนักศึกษา 326,928 คน⁶² นับเป็นมหาวิทยาลัยที่เปิดโอกาสให้คนทุกชั้น ทุกระดับ ทุกวัย ได้เข้าศึกษาอย่างเสมอภาค ถือได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อวงชนแห่งหนึ่งของประเทศ และจัดให้นักศึกษาที่ประสงค์จะเข้าฟังคำบรรยายที่มหาวิทยาลัยหรือซื้อหาตำราไปศึกษาเอง และมาสอบที่มหาวิทยาลัย (และบริเวณใกล้เคียงที่มหาวิทยาลัยกำหนด)

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช นับเป็นมหาวิทยาลัยระบบเปิดที่ทันสมัยที่สุดในปัจจุบัน⁶³ ที่สามารถบูรณาการความต้องการของมนุษย์ที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเองตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ด้วยการนำทฤษฎีความรู้เพิ่มเติมตลอดเวลา ซึ่งเป็นที่มาแห่งแนวความคิดเรื่อง "การศึกษาตลอดชีวิต" หากมองในแง่สังคมเป็นที่ยอมรับกันว่าสังคมปัจจุบัน เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้⁶⁴ สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีแห่งการสื่อสาร ที่เรียกกันว่า "สังคมข่าวสาร" ในปัจจุบัน

ในการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยในอดีตที่ผ่านมา นิยมถ่ายทอดความรู้จากอาจารย์ ด้วยการจัดให้นักศึกษาได้ฟังคำบรรยาย อภิปราย ถกแถลงกับอาจารย์โดยอาศัยตำราและความรู้จากตำรา และจากบทความในวารสารต่าง ๆ เป็นหลักในการเรียนการสอน ทำให้เกิดข้อจำกัดในการรับนักศึกษาเข้าศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ เพราะต้องอาศัยชั้นเรียน อาศัยตำรา ซึ่งเป็นสื่อการเรียนที่สำคัญ ทำให้ยากแก่การขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง จึงได้มีผู้คิดประยุกต์เอาสื่อการเรียนการสอนนอกเหนือจากตำรา คือ เทปคำบรรยาย ส่งผ่านทางไปรษณีย์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และการสอนเสริม มาจัดเป็นระบบสื่อประสม และสามารถจัดส่งไปถึงผู้เรียนที่ประกอบอาชีพอยู่ในทุกแห่งของประเทศได้ บุคคลผู้นั้นคือ ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน ทำให้เกิดการจัดการเรียนการสอนที่เรียกว่า "การเรียนการสอนทางไกล"

⁶² สัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ชูศักดิ์ ศิรินิล อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2532.

⁶³ วิจิตร ศรีสอ้าน, การศึกษาทางไกล Distance Education (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529), หน้า 3.

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

(Distance Learning) ขึ้นในประเทศไทย⁶⁵

จากปรัชญาการศึกษาเพื่อชีวิต (Lifelong Education) ประกอบกับการเรียนการสอนทางไกล ทำให้เกิดมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยระบบเปิดที่สมบูรณ์ขึ้นในประเทศไทย ซึ่งแตกต่างจากมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงจัดอยู่ เพราะมหาวิทยาลัยรามคำแหงมีลักษณะรับไม่จำกัดจำนวน (Open Admission) แต่ยังคงจัดให้มีชั้นเรียน การเรียนการสอนยึดตำราเป็นหลัก และการจัดสอบให้สอบที่บริเวณมหาวิทยาลัยและสถานที่ใกล้เคียง ส่วนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชมีความแตกต่างจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงตั้งที่ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน ผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยกล่าวไว้ดังนี้

1. แตกต่างในเชิงปรัชญาการศึกษา เพราะว่า มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชนั้นมีปรัชญาการศึกษาที่มุ่งการศึกษาตลอดชีวิต และมุ่งให้การศึกษาผู้ใหญ่ระดับอุดมศึกษา เราจึงสนใจผู้ประกอบอาชีพอยู่แล้ว เป็นสำคัญ

2. แตกต่างกันในแง่ของวิธีการจัดการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหงนั้นเป็นมหาวิทยาลัยตลาดวิชา ในความหมายที่ว่าเปิดรับไม่จำกัดจำนวน ส่วนวิธีการจัดการศึกษาก็เหมือนมหาวิทยาลัยปกติธรรมดาทั่วไป มีชั้นเรียน มีการสอบที่มหาวิทยาลัย มีการใช้สื่ออยู่บ้างก็เพียงแต่เสริม ไม่ใช่เป็นหลักมากเหมือนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และการผลิตตำราก็เหมือนมหาวิทยาลัยทั่ว ๆ ไป ไม่มีวิธีการพิเศษจึงเป็นมหาวิทยาลัยเปิดในแง่ Open Admission ส่วนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชนั้น ได้ใช้วิธีการจัดการศึกษาระบบที่เรียกว่าการสอนทางไกลโดยแท้ เพราะไม่มีชั้นเรียนที่เป็นของตนเอง ใช้สื่อประสมตั้งแต่สิ่งพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ การสอนเสริมเป็นสื่อประสมที่ได้วางระบบไว้แต่แรกว่าจะเป็นอย่างไรมาก่อน และเป็นระบบการศึกษาที่ให้บริการถึงบ้าน บริการถึงตัวหรือใกล้ตัวได้เกือบจะทุกลักษณะ เพราะฉะนั้นวิธีการจัดการศึกษาแล้ว ทั้งสองมหาวิทยาลัยนี้แตกต่างกันอย่างมาก ส่วนที่เหมือนกันมีส่วนเดียวก็คือรับไม่จำกัดจำนวน และไม่มี การสอบคัดเลือก แต่ส่วนวิธีการจัดการศึกษาแล้ว แตกต่างกันมาก⁶⁶

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เปิดรับนักเรียนรุ่นแรก เมื่อปีการศึกษา 2523-2524 จำนวนนักศึกษาที่สมัครเข้าศึกษาทั้งหมดจำนวน 82,139 คน และมีนักศึกษาจบการศึกษารุ่นแรก

⁶⁵ วิจิตร ศรีสอ้าน, การศึกษาทางไกล Distance Education (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529), หน้า 3.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

จำนวน 9,594 คน ถึงปัจจุบันมีนักศึกษาสําเร็จการศึกษาแล้วรวม 7 รุ่น จำนวน 93,069 คน และปัจจุบันมีนักศึกษาลงทะเบียนเรียน 250,000 คน⁶⁷

เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในระยะแรกของการจัดตั้ง มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา มีลักษณะเป็นมหาวิทยาลัยระบบเปิด นั่นคือ ใครใคร่เรียนเรียน ใครไม่ต้องการเรียนไม่ต้องเรียน เป็นการให้เสรีภาพแก่ประชาชนได้มีโอกาสเลือกเข้าศึกษาตามที่ตนสนใจ มีความถนัด และสามารถที่จะกำหนดวิถีชีวิตของตนเองว่าตนเองต้องการจะประกอบอาชีพใด หากต้องการประกอบอาชีพใด และตนเองมีความสามารถก็สามารถเลือกเรียนศาสตร์นั้น ๆ ได้ นอกจากนั้นสามารถกำหนดด้วยตนเองว่าจะจบการศึกษาเมื่อใด เร็วหรือช้าสุดแต่แต่ละบุคคลจะมีความสามารถ

จึงถือได้ว่ามหาวิทยาลัยทั้ง 3 แห่ง เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อปวงชนโดยเฉพาะ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น นอกจากจะเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดตั้งในรูปแบบเดิมตามแนวทางเดิม แต่ก็มีส่วนแตกต่างจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยในแนวเดิมอยู่มาก กล่าวคือ เป็นมหาวิทยาลัยตลาดวิชาเพื่อปวงชนโดยแท้ ส่วนมหาวิทยาลัยรามคำแหงและมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชนั้น ยังคงดำรงความมุ่งหมายและการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนอยู่จนถึงทุกวันนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁶⁷ สัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร. วินัย รังสินันท์ รองอธิการบดีฝ่ายวางแผน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2532.